

దైవ లీల

చంపూ కావ్యము

స దా శ్రీ

వడ్డ మూడి సిద్ధ య్యో క వి.

సర్వ హక్కులు

క వి వి

ప్రథమ ముద్రణ

1973 జూలై

పాఠకులీ సవరణలను తప్పని సరిగా
గుర్తింపవలసినదిగా ప్రార్థన.

20 వ పేజీలోని సీనపద్యము నందలి
మూడు నాలుగు పాదములు

వెల రు. 2-00

* నయిదువేళ్ళకు నుంగరావళి నమరింతుఁ
బిన్నెరుజలమును బంపుచుందు

వలయు వారు ;

16 వ పేజీలోని రెండవ పద్యము లోని
మూడవ పంక్తి.

సదాశ్రీ

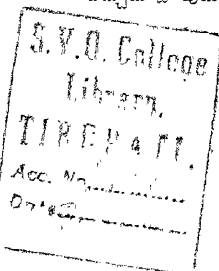
వి. నిద్దయ్యకవి

* వేలః తమంబు వెన్నెలయు నేనెల
వచ్చుచు పోవుచుండుగాఁ

బరంపేట

సర్వరావుపేట పోస్టు

గుంటూరు జిల్లా

రచయిత

రత్న ఆర్ట్స్ ప్రింట్‌ర్స్

హ్యాపీపేట 3 వ లైను

గుంటూరు-2

ము న్ను డి

శ్రీయుతులు ధర్మవరపు రామనాథముగారు నా కెంతో సన్నిహితులు. అంతే కాదు నా కవితానుతల్లిని మొదటినుండి యత్యంతానురాగ మలరబోషించుచు వచ్చినదాత. వీరు సాహిత్యప్రియులు, నేనీ గ్రంథమును వ్రాసిన తరువాత వారివద్దకు కొలది సహాయముకోరుటకై పోయితిని, వారప్పుడనారోగ్యముగా నుండుటవలన మాటాడుటకే కుదురలేదు. కాని కొలది నిముషములు గడచిన తరువాత మెల్లగా సంభాషింప మొదలిడితిమి. తరువాత నావద్దనున్న యీ దైవలీల వాతప్రతిని దీసి కొన్ని పద్యములను చదువుతూ కథాసంగ్రహమును నుడివితిని. అంతయు విని సంతోషాయత్త చిత్తులై “బాగున్నదయ్యా!” అనినారు,

ఆప్రమోదాయత్త వాక్యము వారినుండి వెలువడినతోడనే నేను “కృతి భర్తృత్వము స్వీకరించండి!” అన్నాను సరే నన్నారు, సంతోషముతో నేనీ కృతిని వారికిచ్చితిని. ఇట్లు నన్నునంతోషింప జేసిన శ్రీరామనాథముగారికి భగవంతుడాయురారోగ్య భాగ్యము లొసంగుగాక,

ఈ కావ్యమునకు దయతో పీరిక నొసంగిన శ్రీ చదలువాడ జయ రామశాస్త్రి గారికి నా నమస్కృతులు—

ర చ య త.

కృతి పతి పృశంస

శా|| శ్రీ కౌండిన్యన గోత్రసంజనిత సుశ్రీ వైభవోపేత సు
 క్లోకస్పారికమైన “ధర్మవరపుం” శోభాలయాభ్యాభికిన్
 రాకాచంద్రుడు నాటరంగె మును కారంచేడు గ్రామంబునన్
 శ్రీ కందున్ నుతియించు భక్తియుతుడై శిష్టప్రమోదాత్ముడై
 నాకాధీశుయశంబు పాదుగొనగా “నారాయణా” ఖ్యుండునున్,

కం|| జ్ఞాతలిగేహినిధర్మ
 స్ఫీత మనోవర్తనమున శ్రీదేవిబలెన్
 భ్యాతిగడించెను వానికి
 సీతారామమ్మ సతిగసిద్ధిలిక్రమతన్.

శా|| ఆదాంపత్య సురద్రుమంబునకు విద్యాసార సంపుష్టి, సం
 వేదోక్తంబగు భావదృష్టిగతి సంవేష్టింపఁ, దైర్ఘ్యవిద్య న
 మ్మోదాయత్త పలస్వరూపసుత సంఘాతంబుగాఁ, గల్గెమున్
 యాదోనాథ సుతాత్మనాథుఁబలెఁబెట్టె “రామనాథం”బునున్

కం|| ఆత్మత్వ విదుని తమ్ములు
 పూతాత్మ ప్రధితుడైన మోహనరావున్
 భ్యాతిగనగ్రజ సముదౌ
 సీతారామాంజనేయ శ్రీకరనాముర్.

ఉ॥ ఆ నిరతప్రసిద్ధ నియమాత్ముని గేహపరీతధర్మముల్
మానితరీతిఁ బుచ్చు హనుమాయమ నాధుని కన్నిరీతులన్
దానొక ఛాయవోలె నతి ధర్మమునెంచి చరించు నద్గుణో
త్తాన నిధాన, మార్యజనతా హితలీలయ, సాధుశీలయున్.

తే॥ అట్టి సుజన-సమూహగృహాధినేత
యై క్రమతల్ల జంద్రశేఖర్లు నాత్మగౌలుచు
భక్తియుతుడై, నిరంతర భావగరిమ
నవ్యగతి నొప్పు శ్రీరామ నాదమరయ,

సీ॥ దేశీయ విద్యల నాశించి మదిఁ బెంచి
చదివె బాల్యంబున శ్రద్ధతోడ
అంగ విద్యనుగూడ నభ్యసించి ముదాన
నాపై ననాడించె “న్యాయవాది
పట్టా” బుధుల్ మెచ్చఁ బరఁగె “నరనరావు
పేట” లోనివనించి చాటిమెఱయఁ
గేసులగెలిపించు కీర్తినందటి కన్న
మిన్నగాఁడా నొందెనన్నతులను

తే॥ దేశసేవకు హితులతోఁ దేజరిల్లె
శౌర్య ధైర్యాలతో జన సంఘమందు
ప్రముఖుడై పెక్కురంగాలఁబాలుగొనియె
భయమునకె వానిపేర్పిన్న భయముమిన్న.

- కం॥ మిన్న సుయోగ్యులఁ గొల్పుట,
నన్ననుడిన్ నిల్పుకొనఁగ, నన్నడవడిదా
నెన్నఁడు మరువఁడు-మదిలో,
నెన్నఁడు మరువఁడు కవుని నెన్నుటయుమదిన్.
- కా॥ బోలాశంకరుఁ గొల్పుటన్ గలిగెనేమోగాని సద్దయా
శీటుండితఁ, డధర్మవారణమునన్ శ్రీకంఠచైతన్యఁ, డే
రీలన్ జూచిన దైవరీలఁ గొననా లీలాత్ముఁ డట్లాట, నీ
రీలన్ మత్కృతి నర్థి నేనును సమర్పింపంగ నుంకిచితిన్.
- చ॥ అనుకొన లేదునేనిది భవార్పిత మానని, దైవరీలయే
మనకిటు గూర్చె స్నేహ, మభిమానము మీకును మాకుఁగల్గియిం
కను మున్ను ముందు వృద్ధిఁగొనుగాత హితంబు జగద్ధితంబుగా
మనకిల, రామనాథమ! సమంచిత చిత్తయశోభిరామమా !

ఇట్లు

— ర చ య త,

పీఠిక

కవులలోనే గాక, సామాన్య ప్రజలలోగూడ, చిరంజీవి పద్మమూడి సిద్ధయ్య వంటి నీచకుటుంబీకుడు ఉండడమేమో! అని నేననుకుంటాను, నెల్లూరు మండలమునకు తఱచుగావచ్చి, వదాన్యులైన రెడ్డిదొరల నాశ్రయించి, వారివారి దయాలభ్యములతో లభించిన విత్తముతో కుటుంబ పోషణమును, సంతాన విద్యాభివృద్ధియు పొందుచున్నవాడీ కవి, ఈయనకు “వినయ సుందరుడు” అని మా నెల్లూరు నగరాభిజ్ఞులిచ్చినవ్యక్తి పరమైన విరుదు, సహృదయులైన పండితులందును కవులయందును అమితభక్తిభావము కల వాడీ సిద్ధకవి.

సవ్యాంధ్రభోజ విరుదాంకితులు కీర్తిశేషులు శ్రీ బెజవాడ రామ చంద్రారెడ్డి దొరవారి యనుగ్రహమునకు మిక్కిలి ప్రేమ పాత్రుడైనాడీకవి. విద్యవలన వినయము కలిగి రాజిండు నేర్పుకల్గిన యీ కవి శేఖరుని రచనా కౌశల్యముగూర్చి యింపుక పచింపుట నాకర్తవ్యము కాబట్టి యొకమాట చెప్పుచున్నాను.

కవివ్రతము వారి తరువాతవచ్చిన ప్రబంధశైలియు, ఇటీవల తమ అవ్యాజ కవితావేశమును పరనడింపజేసి మాటుమణగిన మధురాంధ్ర కవితా సరస్వతిని మేల్కొల్పి తెలుగుభాషామతల్లికొక క్రొత్తవెలుగును గల్పించిన “శ్రీ తిరుపతి వేంకటకవుల ధారాగుద్ది ఈ కవరచించిన పద్యకావ్యములు తిలకించినచో దృగ్గోచరము కాకుండదు,

గద్యరచన యందును తక్కువననివారుకాదవి చెప్పుటకు ఇటీవల ఈకవి రచించిన “సుదీర” అను చరిత్రాత్మక నవలయే సాక్ష్యము,

గద్యపద్యములందు మిక్కిలి నేర్పుగల యీకవి కొంతకాలముక్రింద తాను వ్రాసిన “నకుల విలాసము” అనే కావ్యమును వ్రాతప్రతినీ తెచ్చి ఆమూలాగ్రముగా తన మృదు మధుర కంఠముతో వినిపించగా వినిసంతోపించాను, ఆకావ్యానికే, “పీఠిక వ్రాయండి!” అని అడిగినాడు, కాని నా ఆరోగ్యం సరిలేనందున ఆయనకొక్కెను తీర్చలేక పోయాను, అందుకు నేను చాల విచారించానుగూడ, ఇప్పుడీ “దైవలీల” కావ్యమునువంపి పీఠికను వ్రాయమని కోరడంనాకెంతో ముహూపహమైనది, కావ్యాన్ని మొదటినుండి చివరివరకు చదివాను, చాల సంతోపించాను. ఆన క్రితే నాకుతోచిన నాలుగు మాటలతో పీఠికను వ్రాయడానికి సిద్ధపడినాను, ఈ కావ్యములోని కథ ప్రఖ్యాతము కాదనుకున్నాను, ఇది కేవలము కవి సృష్టించినదేనని నమ్ముచున్నాను, ఏమైనా నాకు మాత్రమీ కథ ఎన్నడూ విననిది కననిది,

“గోదావరితీరాన దంతవరం అనే నగరం, ఆనగర పాలకుడు మహా కళింగుడనేరాజు. ఆరాజు ఆస్థానంలో చాలమంది పండితులు కవులుండేవారు, వారిలో దేవవ్రతుడు, విజయదత్తుడు, అనేవారున్నారు. వారిద్దరూ రాజు దయతో లభించిన ధనంతో విద్యాపద్విజ్ఞులైన పండితులేకాక రసపూరిత గ్రంథరచనా కౌశల్యముగల రవులుకూడ. వారిద్దరి నుద్దేశించి ఒకనాడు రాజు ఇలా ప్రశ్నించారు. ఓబాలపండితులారా! యీ జగత్తు ఎవరిస్వాధీనమున నడచుచున్నదో వివరించుడు! అని,

అందుకు సమాధానం దేవవ్రతుడు, దైవాధీనం జగత్సర్వం. అని చెప్పాడు, పండితులు ప్రభువు సంతోషించారు. కాని తోడి బాల పండితుడు విజయ దత్తుడా దేవవ్రతు డిచ్చిన సమాధానము సరికాదనియు రాజాధీనం జగత్సర్వం” అని గట్టిగా వాదించి రాజును మెప్పించాడు, రాజు మెచ్చిన విషయం కాబట్టి పండితులు కాదనలేక మౌనంగా గూడ ఉండకుండ కరతాకర్షణల నలరించి దత్తుణ్ని శ్లాఘించారు, రాజు నిర్దాక్షిణ్యంగా దేవ

వ్రతుడ్ని సభనుండి బహిష్కరించాడు, అంతటితో దేవవ్రతునకు రాజా శ్రయం తొలగింది. ఇంట్లోతల్లి, భార్య పోరువెట్టారు రాజు నాశ్రయించి ఉమావణచెప్పకోమని. కాని దైవసంమీద అచంచల విశ్వాసంకల యామహా విజ్ఞుడు తప్పక దైవం తనను రక్షిస్తాడని తాను పల్కినది సత్యమనిచెప్పి తల్లిని ఓదారుస్తాడు. కాని భార్యను మాత్రము త్రిప్పలేక పోరాడు ప్రయత్నించి కూడ, పిల్లనిచ్చిన మామ దేవవ్రతుడ్ని మెచ్చుకొని కొంత ధనం తీసికోమని అల్లనికీయబోతాడు. కాని అది లభ్యమని తీసికోడు దేవవ్రతుడు. అనువాద చాలకాలం విచ్చిమెత్తిబతుకుతూ అనేక పరీక్షలకు గురై సభ్యులం రక్షించు కంటాడు, ఇలాబాధలు పడుతున్న దేవవ్రతుడి విషయం దని రాజు ఆనందాద్విరో మునిగిపోతాడు, ఇంకా బాధపడాలని దేవవ్రతుడ్ని గుఱించి అనుకొని విజయదత్తుడ్నిబాగా భాగ్యవంతుడ్ని చేయాలను కున్నాడు రాజు. సుకాంతి వండుగ సమీపించింది. భోగినాడు కూష్మాంధ దానంచేశాడు విజయదత్తుడికి రాజు, ఆ ఫలాదానంచేస్తూ ఇది నీవంటియులకు శాశ్వతమబో పేత మంటాడు. కాని విజయదత్తునకు అశించినంతఫలం అందలేదని నీరసం కలిగించిందా ఫలదానం. పెదవివిరిచాడు. సభనుండి కదలివెట్టా ఒక వర్తకుడికి విక్రయిస్తాడు ఫలాన్ని. అవర్తకుడాఫలాన్ని దైవానికి నివేదించి తన్నివేదిత కూష్మాంధమును సోదూతమునకు దానమిస్తే మంచిదని తలచి పీఠివాకిలికివచ్చి నిలుస్తాడు. దేవవ్రతుడగుపించా దానమయానికి. ఆ వర్తకుడు ప్రియమార దేవవ్రతునకు సమర్పిస్తాడా కూష్మాంధాన్ని. యథావ్రతారంగా భార్యకిస్తాడుతెచ్చి, భార్య ఆ కూష్మాంధాన్ని వినువుతో గోవకు కొడుతుంది. కొట్టివదే తడవుగా ఆఫలం పగిలి అనేక రత్నముణి జాల పూరితధన వ్రాతమా యిల్లంతా అలముకొన్నది, అతని భార్యకు శరీరం కంపించింది. కండ్లు జిగేలు మన్నాయి. మతిపోయినంత పన్నెంది. అత్తకు చూపించింది. ఆమె మూర్ఛ పడిపోయింది. పెరట్లో స్నానం చేస్తున్న భర్తతో చెప్పింది. వచ్చి చూచాడు దేవవ్రతుడు, ఇది దైవవ్రసాదితమని

చేప్పి భార్యను మెప్పించాడు. భార్య అతని పాదములమీద వ్రాలి పూర్వం భాను చేసిన తప్పుని జ్ఞమింపమంది, రల్లి లేచి మెచ్చుకొంది. తొడుకు విశ్వాసాన్ని క్షామించింది. తరువాత రాజనభలో ఈ విషయం యథాతథంగా బయటపడింది, రాజు, పండితులు విభ్రాంతి నొందారు. దేవప్రతుడ్ని కొని యాడారు, రాజు తన ఆస్థానంలో మరల స్థానం కల్పించి ఉపవిష్టుతుని గమ్మన్నాడు దేవప్రతుడ్ని. అది విజయదత్తునకేగాని తనకుగాదని చెప్పిరాజు ననుమతి దీసికొని ప్రజలనున్నలతో తాను నమ్మిన సత్యస్ఫురణమును జగత్తుకంతా తెలియపఱచాలనే కోర్కెతో దైవ కృపాలభ్యుపసాన్నితాదా తల్లి కిచ్చి, జోగియై బయలుదేరాడు. అదియానగరానికి ఎనలేని కీర్తిని ప్రసాదించినట్లు ఎల్లవారికీ అనిపిస్తుంది”

ఇదీ ఇందలి కథాక్రమము.

ఈ కథను రెండవ్యాసాయుగా విభజించి యీ కవి అమృతధారా వాహిని వంటి తనకవితా మృదు శైలితో రమణీయోపమానములతో తీర్చి దిద్ది తెలుగుల కందించి ధన్యుడై నాడు, ఆత్మ విశ్వాసమే దైవము అని యీ కథలోని భావము, ఆత్మ విశ్వాసములేని చారిత్రగా భగవంతుని ధ్యానించినను ఎంతటి పాండిత్యము కలవారైనను ప్రయోజన ముండదు.

ఈ కథకు నాయకుడైన దేవప్రతుడు మహాదైవభక్తిపరుడే కాని యెప్పుడు దైవప్రార్థనచేసినట్లు ఈ కావ్యమున కనుపించదు. కాని మహాభక్తుడు. ఇందుకు తార్కాణం-రల్లి, భార్య, “రాజానంగవిరోః బియ్యం రాజుఁడొడ”(1) అని విచారించినప్పుడు అతడు చెప్పిన సందేశ మేమో చూడండి.

సీ॥ తెలిదమ్మి విరికన్నె సలరించి నిత్యంబు

మధుపాళి కిడుచుండు మధురరసము

గమ్యగోచర మంతగాక శిలవసించు
 కప్పకేతప్పక కడుపునింపు
 ఎదురుబోదీయ నుండు చీడుచీమలనెల్ల
 సాకునే ప్రొద్దును నూకలిడుచు
 వివిధఫలంబుల వేడ్కఁ దా నృత్యించి
 పక్షితతికినిడుఁ బ్రస్తుడుఁగ

తే॥ నట్టిదైవంబు తనభర్త నలరునట్టి
 మనలఁ బోషింప మఱచునే మనమునందు
 విశ్వసంసారి యతనిలో వెలయు నెవ్వడు
 దయయు దాక్షిణ్యమనెడి నద్దనము తల్లి :

ఇది అతడు విక్కచ్చిగా నమ్మినభావం. ఇకనందుకు తిరుగులేదు.
 అంతగా నమ్మినవానికి వేరే ప్రార్థనతో పనేముంబుండి విశ్వాసమే దైవం
 అందుకే యీకవివర్యుడు విశ్వాస విశేషమునుగూర్చి

కం॥ విశ్వాసమే ఘనదైవము
 విశ్వాసమే సర్వశక్తి వెలయించుధరన్
 విశ్వాసహీనుడగువాఁ
 దీశ్వర యంశంబులేని హీనుడగుఁజుమీ :

అని, ఘంటాపథముగా జెప్పినాడు. దేవప్రతునకు ప్రత్యర్థిగా రూ
 పొందిన విజయదత్తుడు రాజాధీనమై జగత్సర్వ మన్నంతమాత్రాన అతడు
 ప్రాజ్ఞుడు కాదనియు కవినిర్వచించినట్లు కనిపించుటలేదు. కాని తాను పలి
 కినమాటయందు విశ్వాసము కలిగినవాడై నచో రాజు ఇచ్చిన గుమ్మడికాయను
 పదిలంగా మహా పసాదంగా భావించి యింటికి తేల్చేవాడు కాని మధ్యలో
 కొద్ది ధనానికి విక్రయించే వాడు కాదుగదా !, అదే యీకవి నిరూపించిన
 సత్యము. అదేమనిన :

కం॥ నరునై నను హరినైనను
 నరవరునై నను నిజంబు నరుడొక విధమున్
 బొరయగ నమ్మిన నదియే
 సిరులిచ్చును గీర్తి నిచ్చు సిద్ధమురాజా !

అని. భారతములోని కర్ణపాత్ర యిందుకెంతై నా నిదర్శనము. తాను నమ్మిన దుర్యోధనుని ఎట్టి పరిస్థితులలోగూడ వదలక నిలిచాడు. కడకు ప్రాణాలనుసైతం కోల్పోయినాడు, కాని నమ్మికను వదలలేదు. అదే యీ నాటికి ప్రతిభారతీయునకు కర్ణునిమీద ప్రేమాభిమానాలు కలిగిఉండడానికి కారణము. అలాగే దేవప్రతుడు సభలో పలికిన చైవాధీనం జగత్సర్వం అన్నమాటను చురువకుండా ఎన్నికష్టాలు వచ్చినా నిలబడ్డాడు.

కాబట్టే దైవంకూడా సిద్ధంగాఉండి అతని విశ్వాసాన్ని నిజంచేసి ఊరు కున్నాడు. అలాదైవం ఎప్పుడైతే తాను నమ్మిన భావాన్ని యాదార్థ్యంగా రూపొందించాడో భక్తుడైన దేవప్రతు డింకొక్క మెట్టెక్కాడు. ఏమిటా మెట్టు? తాను ఏభావాన్నైతే నమ్మి ధన్యుడైనాడో ఆ సత్యభావాన్నిలోకానికి చాటేందుకు సిద్ధంగావడం. దాన్నే గురుభావం అంటారు. గురుభావం అనగా బలమైన తత్త్వంఅని అర్థం. బలం సర్వజీవులకు అపనరమే. రాబట్టి సత్యం తెలియక అనేక పాదలు పడుతున్న బలహీనులైన మానవులకు తాను తన ఘోయాన్ని ప్రబోధించేందుకు నడుం కట్టాడు. దైవకృపతోలభ్యమైన రాజ ధనాన్ని సైతం తృణంగా భావించి వదలి వేశాడు. ఈ తత్త్వాస్థం ఈ కథా నాయకుని ద్వారా మనకందించిన యీ సిద్ధయ్య నిజంగా వనసిద్ధుడు. ఈ కథను వ్రాయుటనుబట్టి యీయన మనస్సును మనము కొలుచుకొన వచ్చును.

రాజు అస్సానపండితుడవుగా నావద్దనుండుమని అడిగినప్పుడు దేవ ప్రతుచ్చిన సమాధానం చూడండి.

ఆ॥ వలదు రాజ! నాకు వదలిన స్థానంబు
దత్తునకె అభింషఁ దగ్గదద్ది
వాని కీడుడు నాదు వాంఛించం బయ్యది
దోషిగా డతండు భూషితుండె.

కా॥ తానారీతిని సన్నెదిర్పనెడ నాత త్వంబు దైవంబుపై
జ్ఞానస్ఫూర్తి నిలంబడన్ జనక సుజ్ఞానంబు వోనాడగా
నోనేమో ? యెఱుంగన్ దరందె? కనుకన్ హర్షంబు నాకిట్లుగాఁ
దానేకారణమై నుతింపదగు బోధస్ఫూర్తిగల్గించెగా ?

ఉ॥ కావున వానిస్థానమును గౌరవలీల నొసంగ నాకునున్
భావము రంజిలున్, దలఁపవద్దు ననున్ వ్యతిరేకిగా భవ
ద్భావమునందు, నేనిచటఁ దద్దయు నుండుటకూడ దన్ననో
భూవర! మిమ్ముఁగాదనుట బొత్తిగఁగాదు వినుండు మన్మతిన్.

ఉ॥ పోయెదజోగినై ప్రజలఁబోడిమిఁ గూర్చెడి బోధసేయఁగా
హాయినినంగు సత్యము రవంతయెఱుంగని వారినెల్ల నా
ధ్యేయము నమ్మి కొల్చునటుఁ దెల్పెద జీవితమున్నదాక నీ
మాయజగమ్ము నందదియొ మార్గముగాఁ దలపోసితిన్ నృపా :

ఇది యెంతయోదార్య స్ఫూర్తిగల సమాధానమో ప్రాజ్ఞులైన పాఠ
కులు గ్రహింతురుగాక. ఇంకను అనేకములైన నీతులను ఆయాపాత్రల
నుండి మనకు ప్రబోధించినాడీ కవిశేఖరుడు.

దేవప్రతుని భార్య భర్త రాజ తిరస్కృతిని పొందినందువల్ల వచ్చిన
కష్టాలనోర్పుకోలేక పోరు పెట్టుచున్నప్పుడు వినిన యిరుగింటి యిల్లాలు
చెప్పినబోధ యెంతయు కావ్యమునకు బోధను ప్రసాదించినది. తప్పక ప్రతి

స్త్రీ వదిలితీరాలి. అంతేగాక దేవప్రభుని మామ అల్లునివల్ల చూపిన గౌరవాభిమానాలు సరిక్రాంత్రపోకడలతో పారకుల కాళ్ళర్యం కలిగిస్తాయి చూడండి, అలాగే యింరా ఎన్నోఎన్నెన్నో మంచిమాట లిందున్నాయి.

ఈ కవి సందర్భాను కూలంగా వచించిన కొన్ని సూక్తులెంత మనోహరంగా ఉన్నాయో చూడండి,

“కలిమితో గొప్పతనమును గొలుచునట్టి

వారి చర్యలు కేవల వక్రతములు.”

“మలమూత్రంబుల కుండలో బొదిగె ధర్మంబిన్న సహృదమున్”

“అత్మవంచకు నడవడియడుగవలెన ?”

“పరాత్పరులీలల్ కనకకృషేః దౌనరితేతాత్పర్యముల్ గూర్చునో?

ఈ రీతిగా సూక్తులుండి యీ కావ్యకన్యకు చోభను చేకూర్చాయి. వదిలి గ్రహించండి ముద్రణ దోషములు కొన్ని అక్కడక్కడ కను సింపచున్నవి. సవరించుకొనుట ముఖ్యము. ఈ కావ్యకన్యను సంకీర్తము గొన్న శ్రీ ధర్మవరపు రామనాథముగారు కడు ధన్యులు. ఆనందతారాకర్మము నిలుచునట్టి యాకృతిని గొనుటచే వారు అల భోజ, శ్రీకృష్ణదేవరాయాదుల లెక్కలోనికి వచ్చి చరితార్థలైనారనిన అతిశయోక్తికాదని నా విశ్వాసము. సిద్ధయ్యకవి యింకను నిట్టి శ్యాములనేకము వ్రాసి యాంధ్ర కవితామతల్లి యశస్సును బెంచుగాక, భగవంతుడి కృతికర్తకు కృతిభక్తుల ఆయురారోగ్య మహాభాగ్యములిచ్చి కాపాడుగాక.

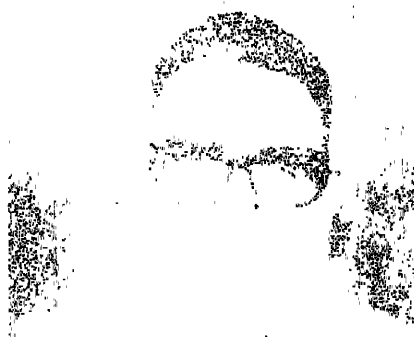
జిల్లా, ముఖ్యసచివర్యముడు

సాహిత్య శిరోమణి

17-7-78

నెల్లూరు.

చదలువాడ జయరామ రాష్ట్రీ.

కృతినామి

శ్రీ ధర్మవరపు రామనాథంగారు, అడ్వకేటు

తే॥ గీ॥ ధర్మవరపు వంశాబ్ధి సుధాకరుండు
రామనాథము మత్స్కృతి రాణగదుర
వెలుగులోనికిఁ దెచ్చెను వేద్యగదుర
అంతః విచ్చితిని నేను నర్థిమెఱయ.

—రచయిత

దై వ లీ ల

ప్ర థ మా శ్వా స మ్ము

మ॥ మును గోదావరి తీరమందు సుజనామోద ప్రభూతంబునై
కనులంబిందువుసేయు నత్కళల సంఘ ప్రాభవోపేతమై
యనఘాకార నమంచిత ప్రధిర కామాక్షీ మహాదేవి గో
వనమై, “దంతవరంబు” ఛాసిలు సురావాస భ్రమన్ గొల్పుచున్. 1

చ॥ నియమము, నిష్ఠ, సంతత వినిశ్చల చిత్తవశీత సంపదన్
జయము దలిర్చుచుండ, నరజన్మ సుయోగ్యతనొందు నత్కళో
దయమలరించు పండితులు, ఛార్మికు, లాపురలక్ష్మివాసికిన్
భయమును జాపుచుందురొగిఁ జావనశీల విలోలజాలురై. 2

ఆ॥ చిత్రలేఖనంబు శ్రీకరంబగుకై త
లలరుసొంపు మెఱుయ నల్లనట్టి
సాధుయువకులందుఁ జాలమందిగలారు
దేవలోక బుధుల తేజమెనసి, 3

ఉ॥ వారలుగాక తత్పురముపైఁ గదనం బొనరింపవచ్చునే
ధారుణినాథునైఁ దమ ధాత్రివిధుం దని సేసిగెల్వఁగాఁ
దారసిలంగనీక, భుజదర్పమునన్ రణభూమినిల్చి త
దైవరిని బారఁద్రోలు భటవర్గము మస్తుగనుందె నా యెదన్, 4

తే॥ అట్టి భటకోటి విద్వాంసు లలరునట్టి
 తత్పురంబును నేలు నుదారబుద్ధి
 తనరంగ మహాకళింగుడన్ ధాత్రివిభుడు
 సుజన సన్నతు లొప్పారుచొప్పు మెలయ,

తే॥ కవితయన్నను నాట్యంబుగాన మన్నఁ
 జిత్రలేఖన మన్నఁ దాఁ జిత్రమందు
 ప్రేముడిన్ బాచు నా ప్రభుడోముకతన
 నిర్వూరొప్పిరి కవులు గణింప బుధులు,

ప॥ వారలు విజయదత్తుండు, దేవప్రతుండునువారు,

తే॥ బాల్యమాదిగ వారు ఖాసాలుభనము
 సాయమై పెంచ విద్యను శ్రద్ధతోడ
 నేర్చి కవితను వ్రాయఁగా నేర్పినారు
 విమలభావాలనొప్పు సందితులు మెచ్చు.

తే॥ వారి నిర్వూర రాజు సద్భావమలర
 బాల్యమాదిగఁ జదివించి పండితులను
 జేసియుండిన కతమున స్పృగ్గమోద
 చిత్తుడై యొక్కనాడు ప్రశ్నించె సభను

తే॥ బాల పండితులార : మీ భావకుద్ది
 యెట్టిదో నేడు తెలియఁగా నేనుగోరి
 యడుగుచుంటిని జగము సమంచితముగ
 నెవని స్వాధీనమైయొప్పు నిట్లు చెప్పుడు :

కం॥ అనియుందుగ దేవప్రతుఁ
గని, నీవె పచింపఁగలవుగావున సభ్యుల్
భసరఁగ నుడువుము సర్వం
బనినన్ భరణేఁగుఁగాంచి యనియె వ్రతుండున్, 11

చ॥ నరవర యోలగంబున ఘనప్రథితాత్మ వివేచనాపరుల్
పరిఁ గుచు నుండ, మీరరిటు పట్టునుబట్టి మదీయవాణిచే
నరియఁగ నెంచినారలిది యబ్బురహా విషయంబె, మైనసున్,
హరికృపఁ చెల్పెదన్ చెరిసినంత చినుండు మదీయ చిత్తమున్. 12

కం॥ భావింపఁగ మీ ప్రశ్నకు
నే పచియించునది నాకు నిజమనితోఁచున్
చై వాదీన మీఱగ
మే విధమున జూచుకొనుఁడు నెవ్వరెరానీ, 13

కం॥ అనియటు దేవప్రతుఁడన
విని సభ్యులు “సాధు” “సామి” విజలాయుండీ
ఘనుఁడని మెచ్చుచుఁ బుకఁగఁ
గనలెను? దర్శని మనంబు క్రొర్యంబులుకన్. 14

సీ॥ వ్రతుఁడాడినది సత్యవచనమే యైనను
నెల్లలు మెచ్చుట స్వీకృతమొందె
దివిరి డత్తుండట్లు తీవ్రత నొప్పుచు
వాయసంబు పికము తీయనైన

పలుకులుబుట్టుట విని గలతఁ జెందినరీతిఁ

బందితుండై నను పరమహితము

విని మోదమందెడి విధమెడఁబాయును

నోర్వలేని తనమె యున్నయెడల

ఆ॥ దానిగెలువకున్న న్యూనతనొందుట

నిక్కువంబు కడకు, నేర్పుఁగలిగి

దాని బాపికొన్న ధన్యుడౌ నరుడెన్న

నిహము పరమునందు నెనయుకీర్తి

కా॥ ఆ దేవప్రతుఁడాడినట్టి నుడినత్యంతౌట నా సత్సభన్

మోదంతొందెడి మేటి పండితుల నా భూపాలునింగాంచి, యి

ట్లా దత్తుండనెఁ గాదు సత్యమిది రాజాధీన మీ సర్వ, మీ

వాదం తెవ్వరుగాదనంగలరొ నే వాదింతు నవ్వారితో.

మ॥ అనినన్ భూపతి నవ్యమోద వదనం బారన్ గనన్ వచ్చుటన్

గని, యీమాట నృపాల చిత్తమునకున్ గల్గించెమోదంబు, కా

వున గాలంబును బట్టిపోవుటయు దివ్యుల్ సేయఁగా దగ్గ దం

చనిగాదే బుధులాడుచుండు"రని లోనాలోచనల్ చొప్పిలన్.

కం॥ తనరన్ గరతాళంబులు

నొనరించిరి ప్రభువు వినఁగ నోహో! యనుచున్

గనులన్ మోదముఁ జూపిరి

విని యీ తీరులనుప్రతుఁడు విస్మయమొందెఁ.

ఉ॥ అంతకుముందు రాజునకు నన్నివిధంబుల మేటిగా మదిన్
గాంతిలు నావ్రతుండపుడు కల్పవచిత్తునివోలెఁదె, సి
ద్ధాంతులు దారిద్ర్యనెడ భారుణి వక్రపథానువర్తులై
మింతురు యోచనాక్రమము మిన్నును చున్నునుగాన తెఱల్లన్. 19

తే॥ ప్రేమపాత్రునిగా నెంచి పెంచు రాజు
స్వార్థపర కీర్తిగోరి యా నత్యవంతు
వ్రతుని దెలియఁగా లేడయ్యె, వక్రదృష్టిఁ
గల్పనముసేసె దత్తు వాక్యమృతము. 20

ప॥ అట్లు పరబుద్ధిపరుడైన యా కళింగరాజు నభ్యు త్తెలు వివ
నిట్లనియె. 21

తే॥ నత్యము వచించె దత్తుండు సమయమునకుఁ
దగినరీతిని, వ్రతుడేమొ భాత్రివతుల
తెక్కసేయక పత్కెదుర్లలఁ జొనిపి
తిన్నయింటిని గాల్చెడి తీరుదోచ. 22

ప॥ అని దేవవ్రతుని విధంబును వక్రతమమని యెంచిన వాడగు
ఁటచే నబ్బరంబాననమున నసియాద నెల్లఱువిన నిట్లనియె. 23

ఉ॥ విదైసు నేర్పునాడు తగు విత్తమొసంగితి, మొన్న పెండ్లికిఁ
బెద్దగ నిచ్చితిన్, గృహమువేడగ్గ నొసంగితి, నింతచేసినఁ
బెద్దఱికంబు మాకిడఁడు ప్రేముడి దైవముపై నజ్ఞాపె దా,
నద్దర : మాటనేర్చునగదా? మముటోటులనొంతు రిట్టిదుర్. 24

ప॥ అని యిందుక శ్రోధస్ఫూర్తి మెఱయదేవవ్రతుఁ గాంచి. 25

తే॥ బాగుగా సత్యమెఱిగి సంభాషణంబుఁ
జలుపు: లేకున్న హీనవగులుగు నంచు
నేలదంబుగఁ బరికిన నించుకేని
వెలవరే వ్రతుండనెను పృథ్వీకుతోడ. 26

తే॥ ఏను వదియంగినది సత్యమే, సృష్టాల :
యివటఁగానందు లేనేమి యెదనుగ్రుంగ :
గాల మొకరితఁ గడచునా : కావలెనన :
నెప్పు డేలఁ గూర్చునో యెరికెఱుక : 27

తే॥ చేపు ప్రేరేపణములేని చిన్మనందు
మీరు మాకొక యంతయు మేలుసేయు
లేదు, తలఁచియు దివ్యులే లేకమైన
యోగ్యకార్యంబుఁదీర్చలే దుర్వివాద : 28

ఉ॥ నమ్మినదాని నేను నరనాథులు మీరను భీతి వీడి స
త్యమ్ముగఁ జెప్పినాడ, విది తత్పరతన్ నిజమంచెఱుంగరే :
మిమ్ముల మీరు గొప్పగ భ్రమించుటగా కిది వాస్తవమై : నే
నమ్మినదే నిజం బివట నచ్చనిదానికి నాకు లోపమే : 29

తే॥ అనిన నికఁడొమ్ము మింటికి నడుగు విడకు
మిందు, పొరపాటునైనను పొందురాదు
నీ మనోగతి మారిన మేమె పిలచి
సత్కరించెద మందాఁక స్థానమీము, 30

ప॥ నావుదు, మహాప్రసాదంబని సభవీధి యింటికిఁజని యథావిధినిగడపి
మరునాటి ప్రభాతంబున లేచి కల్యంబులఁ దీర్చికొని, దైవపూజా
సంతరంబున గొలుపునకుఁబోక నిశ్చింత సున్నవనింగాంచితల్లియు
దార్యమైన “ప్రసూనయు” సభకేలఁబోవైతి వనిన జరిగిన యుదం
తందెల్లఁజెప్పి మిన్నకుండిన వానింగని తల్లి యిట్లనియె 31

లే॥ ఎంత తొందఱపడినావు : చింతబాడమ
నీక, యింతటిదాకను సాకె మనల
దాత, భూనేత, యే సత్యధర్మమైన
దాచిపలికిన వచ్చెడి తప్పదేమి ? 32

ప॥ అనునంతలో వానివల్లి యిట్లనియె 33

లే॥ సమయమునుబట్టి సత్యంబు సరలయందు
దాగుటయునేర్పెయ్యొ, వాని నలఁపకున్న
బ్రతుకుగడచుట కష్టంబు, పండితుడవై
యింత యెఱుంగవ? పోక మింతవరకు : 34

ప॥ అనినకోడలి మాటలందలి పరుషంబును గ్రహించి వారించుచు
వానితల్లి మరలనిట్లనియె, 35

లే॥ ఇంకపయిన్నిట్లు గడచుట యెట్లులొగడ :
రా జొనంగనివో, బొయి లాఁజఁ బోవె
మనకు : నాయనా! నేఁబోయి మనుజుభిఱుని
సైపుమని కోరెదను నీకుఁ బ్రాపునిదగ 36

ప॥ నిజముగా నారాజు మనరెంతయు మేలుచేసె, ఎట్లనిన : 37

ఉ॥ విత్తమొసంగె నన్నిటికి, పీడున నీనరిసాటివారిలో
నుత్తముడన్నఖ్యాతికిని నొప్పగనిచ్చె సభాస్థలంబునన్
సొత్తుగఁగిరమున్, బయికిసొంపుగ నీవునుదత్తుపోలికన్
మొత్తఁగఁబల్కనేమి గతిమీరిన వాడవు నొదునాయనా : 38

ఉ॥ ఇంతకుదత్తుఁడీర్వ్యగొని యీగతిఁగూర్చెనుగాని లేనిచోఁ
బంతముఁబూనునా ప్రభువు : పండితుడయ్యును దత్తుఁడిట్లు నీ
సంతసలీలఁగ్రుంగవరుసన్ గమకింపకెసల్పినాడ ? మే
దాంతులులేరె యందు : వినిహర్షమునొందిర : యెంతచిత్రమో :

ఉ॥ మిత్రత నొప్పున్నేహితునిమేలు నశింపఁగఁజేయు మాటలన్
ధాత్రి నిరక్షరాస్యుడును దత్పురతన్ బలుకాడఁబోడె, యీ
మాత్రమెఱుంగుడా, నిరతమాన్యబుధాః హితోపదేశ స
చ్చాత్రతనొప్పు నట్టి సువిచారుడునై విజయుండు బావురే : 40

ప॥ అని విన్మయావేదనా పూరితహృదయమై, రాజుపెట్టకున్నఁ బ్రస్తు
లతో మ్రగ్గవలసివచ్చునే : యనివిలపించు తల్లినివారించుచు దేవ
ప్రతుండిట్లనియె, 41

తే॥ భయమదేటికితల్లి : భూపాలుఁడిడిన
చాననేటివులకుఁగల్గు “చారక” మను
మాట మరుపుము, సత్యంబు మరుగున బడు
నట్టినమ్మిక కుదిరిన నవనినిజంబు 42

ప॥ అని తల్లి నోచార్చుచు మఱియును నిట్లనియె, 43

సీ॥ తెలిదమ్మివిరికన్నె నలరించి నిత్యంబు
 మధుపాళిడుచుండు మధురరసము
 గమ్మగోచరమింతగాక శిలవసించు
 కప్పకేతప్పక కడుపునింపు
 ఎదురుబోదియనుండు చిదురు చీమలనెల్ల
 సాకు నే బొద్దును నూకలిడుచు
 వివిధఫలంబులవేడ్కఁ దా స్వజియించి
 పక్షిజాతికినిడు ప్రస్తుతుడుఁగ

తే॥ నట్టిదై వంబు తనధక్తి నలరు నట్టి
 మనలఁబోషింప మఱచునే మనమునందు
 విశ్వసంసారి యతనిలో వెలయునెపుడు
 దయయు దాక్షిణ్యమనెడి సద్దనమురల్లి :

44

కం॥ అనినన్ బుద్ధుని భావము
 జననికినచ్చినది గాథ సద్భక్తియుతం
 బనికానీ పత్నిచిరా
 కున నవలకుఁబోయినది ప్రకోపక్రుధయై

45

వ॥ అట్లుక్రోధయైపోయిన దానిపత్నినాడు మొదలుకొని యకారణ కలహ
 కారిణియై, భర్తమాటను సనురాగంబుమెయి నొప్పక, అత్తమాట
 నెత్తటిఁజిత్తంబున లెక్కింపక, నిరంతరంబును వినుపునమందు
 చుండు, అట్టియానెలంత వృత్తాంతంబు విని యొక్కనాదామె తండ్రి
 యరుదెంచి యల్లునివలన జరిగినది విని కూతురు ప్రవర్తనంబు
 నొల్లక యిట్లనియె.

48

కం॥ తగునమ్మా : పీకీపిడి

మగనియెడన్ సంచరింప, మానితమగుతీ

రొగి నెఱిగి వోవుచెంతయు

మగువులకున్ దగును నిట్లు మనలవలవదే !

ఉ॥ నేడిటు భూవిధుండు కరుణింపకపోయిన యంత నీ మగం

దోడునటమ్మ : సత్యమెపు డుర్విజయించియె తీరునమ్మ : నీ

వేచువరాడు, వేడ్కమెయి నింటఁ జరించుచు భావసంపదన్

బాడిమెయిన్ దలిర్చి, నిరపాయముఁ గూర్చుట లెస్స భర్తకున్. 48

తే॥ ధనము సుఖమిచ్చు, ధర్మమ్ము దప్పనట్టి

చిత్తమున్నెడ స్థిరకీర్తి నిద్దిఁబొందు

గీర్తివరులైన వారి సంకీర్తితుల

శుభము వర్దిల్ల నుందురు సుఖము గలిగి

49

ప॥ కావున శ్రీ యెప్పుడును

50

ప॥ పతి మరియాదఁ గావలె, భావము, కీర్తి, సుఖంబుఁ గోరుచున్

వెతలయినన్ సహింపవలె, వేడుకఁదన్ గనువాడన్, కాడన్, యం

చలనగ్రహింపు బొక్కఁచె యధార్థము, పోషకభావుఁడైనచో

క్షీతినిడుముల్ నశించి తుదక్షేపముఁ బొందు నతండు పత్నితో, 51

ప. అని పెక్కు ధంగులఁ గూతునకు నీతిఁ గఱపి యోదార్చి

యల్లునితో నిట్లనియె,

52

ఉ॥ నీవు వచించినట్టిది గణింపఁగఁ దగ్గదె: యైనగాని దు
ర్బావుఁడు దత్తుఁ డీర్వ్యఁగొని పాలకుపక్షముఁ బల్కి నీపయిన్
గేవలమన్య చిత్తుఁడగు గీటునకున్ మరలించె రాజు, నో
భావితభావ! నీకు భగవంతుఁడు తోడగు గెల్పు నోడుదన్. 53

వ. అని తాను కొంత ధనం మీయ నమకట్టిన దేవప్రతుం డిచ్చుఁ
గొనక మామ కిట్లనియె. 54

చ॥ తలఁపకుఁ దన్యథా, యిది యధర్మము నాకగు, మీరు సత్కృపన్
లలన నొసంగినారు గృహరమ్యతై యదిచాలు, నేడిటుల్
కలిమి నొసంగబూనితిరి కష్టములోఁ బడినాడనంచుఁ గే
వలమిది కాలదోషమున వచ్చిన యట్టిది పోదె లిప్తలో: 55

చ॥ శ్రమపడి యెట్టులో గృహము జక్కఁగ దిద్దుకొనంగఁ జూతు, మీ
శ్రమమున గొన్నలిబ్బిఁ గొనఁజాలను జీవనముం దొనర్చు, నే
మమునకు విన్నపయ్యది, ప్రమాదము గూర్చు గృహస్థ ధర్మనై
జమునకు, విచ్చమెత్తి మన జాలిన మేలగుఁగాదె: నాకితన్? 56

వ, అనిన మామయు నా యల్లుని చెల్లుఁబడి యెఱింగిన వాడగుటచే
వాని ప్రతనియమంబునకు భంగంబు ఘటిల్లనీక నిశ్చింతమెయి
నిజవాసంబున కరిగి, అనంతరంబు దేవప్రతుం డిల్లు జరుపు
తెఱఁగు యోజించి, యే పగిదిఁదోచక, యూర విచ్చంబునెత్తికొని
జీవింపసాగె, అట్టి యెడ వాని వత్తియగు ప్రసూన, 57

సీ॥ పరదార మెడలోని బంగారు నగఁగాంచి
 నాకు లేదేయని ననుగుకొనును
 పరగృహంబున బిండినంట ముమాయింప
 నాతేది యని లోన జీకుఁబొందుఁ
 బేరంటమునకేఁగి సారె చీరెలఁ జూచి
 తనకు లేనందుకుఁ గనలుచుండుఁ
 బరపండితునై ననరస నన్యనంబు
 విని భర్త లోనెంచి వెగటుగొనును

తే॥ రాను రానింటి పనులు మురబ్బినుండి
 తప్పికొనుచుండు నత్తకే యొప్పుగించి
 “కలిమితో గొప్ప తనమును గొలుచునట్టి
 వారి పర్యలు కేవల వక్రతములు”.

58

కం॥ ప్రియమార భర్త తోడుత
 నయమలరన్ బలికి పత్ని న్యాయముఁ దీర్చన్
 రయమొంద నేరదా సతి
 భయమొరయన్ జేయు నన్ని పనులన్ గూడన్.

59

ప. అట్లు విరసంబున మండిపడుచుండు నానతి నరసి, యొక్కనాఁడా
 దేవప్రభుండు సాదరంబున నరసఁ జేరి యేదియో పలుకఁ బోవఁ
 జీదరించుచు నా ప్రసూన యిట్లనియె,

60

అ॥ చాలు పొండు నింక సరిగఁబ్రాయ్ రాజదే
నేరుపలర నేదొ సీతివలుక
వచ్చినారు నాకు నచ్చదు మీపని
భూమిపాలుతోడ పోరె మీకు :

61

క॥ దై వాదీనమె జగమను
భావంబే నిజమటంచుఁ బలుకఁగ నేలా :
భూవల్లభు దయచే భువి
జీవులు చునుచుండె ననిన జెల్లదె నిజమై.

62

చ॥ చదివిన నేమిలాభ, మొకచందమునన్ బ్రదుకంగనేర్చుచో
నది హితమౌ నమస్త మున, కయ్యదిలేక పపించుచుండి, నె
మ్మది భగవంతునమ్మినటు మాటలనాడుట యుక్తమానె ? నీ
పెద నెఱసమ్ము దేవుఁడిప్పదేది : రసంతయు తోడురాడుగా :

63

చ॥ పిడికెడు గింజలింటఁ గనిపింపవె, యెన్నిదిసంబులిట్లు నే
నిడుమలువొందఁ గావలయు ? నింతయు సిద్ధితిలేనివాఁడవై
గడపలఁ దెక్కునెక్కి యడుగన్ లభియించిన విచ్ఛమిత్తు, వీ
నడక గృహస్థుఁ డెప్పుడు ఘనంబుగ నెంచడు సంఘమందునన్

64

మ॥ నరపాలుండెద పెచ్చనొపగిది విన్నాణంబు వెచ్చించి తా
నిరవౌపద్ధతిఁ బల్కి యా విజయుఁడే యిక్కట్టులన్బొందెఁ నీ
కరయన్ పచ్చుటలేదే ? నీవును నృపున్హర్షంబు నొందించుచో
సిరియమ్మున్ గద, యింట నీ సిలుగులున్ జేరంగరావేగదా ?

65

తే॥ ప్రస్తులఁ గృశించుచే నీకు పడువొచూడ
సాటివారలు నవ్వుచుఁ జాటుగాను
జెప్పికొను మాటలన్ విని సిగ్గునొంది
యెప్పుచుంటిని నా కర్మనెంచి యిట్లు. 66

చ॥ అనుచుఁ గడుంగడున్ వగచు నాలికి నాదరమొప్పు నాతఁ డి
ట్లను, వినుమా సఖీ! నిజమునందె పరాత్పరుఁడుండు, దాని వీ
డిన భగవంతుఁడుండఁ డతఁడే యెడమైన గృహాన సంపదల్
కనపడుచుండినన్ దనివి కన్నడ దెప్పుడు బాధలుండెడిన్. 67

ఆ॥ అట్టి జీవితంబు హాయి యెట్లుగు ధాత్రి!
తృప్తి, ధర్మపథము దీప్తి నొంద
సత్య నిరతులగుట క్షమగల్గి నడచుట
లేని జీవితంబు హాని కరము: 68

ఆ॥ ఇది పరీక్షచునకు నింతిరో? యిట్లులే
సాధు తతికివచ్చు వాధలవని
జంకి పెరఁజరింపఁ బొంకంబు దప్పును
ధైర్యగతిని నమ్ము దైవలీల. 69

కం॥ నింగిని జుక్కల నెప్పడే
మ్రొంగునె గ్రహముల్ నెలంగి మేదిని వెలుంగుల్
పొంగారఁ జేయు రవి శకు
లంగాకను దైవవిధము లంగాదనెదే! 70

ఉ॥ న త్రైముషీడ రెన్నియగచాటు పయింబడినన్ సుయోగ్యు, లా
యు త్రములన్ గృపన్ గనుచునుండుఁ బరాత్పరుఁ డెంతయేని నా
చిత్తములోని నమ్మకముఁ జిన్నభ్రనంబుగఱేడు గాంచినన్
మెత్తగిలంగనీయనివి మేలగుఁ జూడుము చైవసత్కృపన్. 71

కం॥ అని నుడివిన నాయింతికి
మనమున రవ్వంతె దైవమన నమ్మకమే
తనరని కతమున లక్ష్యం
బును దాఁ బతిమాటయందుఁ బుచ్చదుప్రీతిన్. 72

ప. అత్తయు నతి వాత్సల్యమున నోదార్పఁ గడఁగిన కన్యుమని. 73

కం॥ నేఁబోదుఁ బుట్టినింటికి
బాబో : యీ కాపురంబు పాడయిపోనే
నీ వాధలిట్లు వడుచున్
తోఁబడియుండను జగంబు రోతది యనినన్. 74

ప. అని యంగలార్చుతఱి నిరుగింటి తెఱవ యొకర్తుక వచ్చి,
" ప్రసూనా : నీకింత తెలియదెట్లు : " 75

తే॥ చూడు మమ్మా : నిజంబు నీ శుభము పెంపు
నీతఁ డచ్చెను భర్తగా, నీతిపరుఁడు
గొప్ప విద్వాంసుఁ డేనాఁటికో పలింపు
వాని కష్టంబు సామాన్యమే? నెలంత? 76

ఉ॥ గురు తగున్ గృహస్థులకు, కోపము కూడనెకూడ, దెంతయో
మట్టనముండఁ గావలెను మాటలఁ జేరల, త్రీకి ముఖ్యమీ
పట్టుదలన్ బ్రవర్తియట, భావనసేయుము కర్మకన్ననున్
గట్టిది శీలమమ్మ : మదిగల్గి చరింపుము దీనినెమ్మెయిన్. 77

ఉ॥ తూరితి వెన్నోమాటలను తొందఱయెందుకు, కష్టమెప్పుడో
తూలి సుఖంబునప్పు, నిదితోచక నీవెద ఘటనొందినా,
విలసహజంబు వీరటియు వెన్నెలవచ్చునుఁ బోవుచుండుటల్
మేలొనగూర్చు నొక్కటియ మేదిని ధర్మపథంబు నమ్ముచే, 78

అ॥ సిరులఁ బడయవచ్చుఁ దెదరిన శ్రమవడి
శీలముడిఁగి మరలఁ జెందలేము
పుడమిఁ బాసి ప్రాణమడరునే బొందిలొ
మరల ? విలువ దెలిసి మనలనమ్మ : 79

క॥ నిబ్బర మవసర మమ్మా !
లిప్పికినై యింతగాను లేకవడుటయా ?
యెద్దెఱికము గరితల కిది
యబ్బిన దాననె ముదాన నలరుట మేరొ, 80

చ. మాటకుఁ బుట్టినింటి కేగెద నందు విది యుత్తమకుల సంజాత
యైన స్త్రీయనదగిన మాటయే ? వారేమి యెల్లకాలంబు నుల్లము
చొసంగి చూతురనియా నీ భావంబు ? చూడు : 81

సీ॥ మొదటి దినంబున ముద్దుగాఁ బూతురు
 మరుసటి దినమున మారిపోదు
 రటుపై న గ్రహముగా నాలోకనలయందు
 నిర్లక్ష్యమును, విస్మయ, నిలుపులేని
 మాటలనాడుట, మఱికొన్ని దినములు
 గడచిన నెనలేని గడుసుఁదనముఁ
 జూపి యెత్తిపొదుపు లేవున బలుకుదు
 రప్పటికింకను నొప్పియున్నఁ

తే॥ బదవె నీయింటి కంచును బట్టుపట్టి
 యిరుగు పొరుగు వారినివిల్చి యమ్ముఁదెల్చి
 మెల్లఁగా దారిఁ జూపింతు రెల్లవిధుల
 భర్తగృహమే శరణ్యంబు పడఁతి కెప్పుడు 82

చ॥ అని యిరుగింటి యా తెలున యద్భుతమౌ హితబోధనేయఁ దా
 విని మది నూరదీర్చి పిరువీకఁ దొఱంగి గృహంబులోఁ బనుర్
 వినియమ లీలఁ జేయుచుఁ జలింపకయుండ, వ్రతుండు సంతసం
 బున బురి బిచ్చమెత్తుకొన బోవుచు నుండెడివాఁడు ఘక్తికై 83

ప, అట్టి యవసరంబున 84

కం॥ కొందఱు రాజ తిరస్కృతి
 నొందిన వాఁడనుచు నుఱక యురిమెడి వారల్
 కొందఱు దయతో బిచ్చం
 బందించెడివారు చాటునైనను బ్రీతిన్, 85

వ. అవ్వీధంబున

86

చ॥ దినమును సూరభిక్షయి ద్రిమ్మలు నా ప్రతురూపు రేఖలన్
గని మరువారిఁ జిక్కి యొక కాంతధనంబు నొసంగి యైననున్
బెనఁగొననెంచి నేర్పుమెయి భిక్షకు వచ్చినవాని నిల్పి. యి
ట్లనె నొకనాఁడు మోహభరితాననయై వగలన్ వెలార్చుచున్. 87

తే॥ నిత్యమీ బిచ్చమెత్తుచు నిలుపులేని
జీవితంబును గడపెదే, దేవతలకె
సీదు రూపంబు సిద్ధింపనేర దకట !
యేల సీ యేలిదంపుఁ జరింపునీకు ?

88

ఉ॥ ఒక్కటి చెప్పుచుంటి విను మూరకనీరులువల్కుఁ బోక, నీ
కొక్కటికూడ లోయొదవకుండ భరించెద గుట్టుగాను నా
మక్కువ దీర్చునొప్పు మభిమానము గల్గిన యింటిదాననై
చిక్కితి నీదురూపునను చిత్తవికారతనొప్పఁ జేయుటన్. 89

చ॥ స్థలమును నేనె గూర్చెదను, చక్కఁగవచ్చి మదీయమోహ వి
హ్వలతను దీర్చిపొమ్ము పెరవారికిఁ గన్నడఁబోని తీరునన్
మెలఁగఁగఁ జేయుదానను ముమీ మనపొత్తును, నమ్ము మెందునన్
వెలితియె నీకుఁ గలదిఁక వేడుకతప్ప నిజంబు నానుటల్. 90

చ॥ పరునకు భార్యనందు మది బాధను జెందెదపేమొ, యంతకున్
సరిగ మదీయనాథు సరసంబు నెరుంగను, శ్రీదయందునున్
సరియగు తృప్తినొందు గతి సల్పినవాఁడునుగా దెవోపనుల్
దొరయుటఁ బోవుచుండెనట దొర్లనొయేమొ యెఱుంగనే నెటుల్. 91

చ॥ నినుగని నేనె కాదిపటి నేరుపుగత్తెలు కొందరుల్లముల్
 పెనఁగొన న్నిదురూపము, వలించిరి కాని, రవంత యిందల్లతో
 మనుజులు నుంటచే నిను సమంజసరీతిని బల్కరింతు, ర
 ల్లన నుడులన్ మదిన్ గలుగు రాగముఁ దీర్చుకొనంగ మక్కువన్, 92

ఉ॥ మా నిలయాన నత్తయును మామయు లేరిక నాథుఁడన్ననో
 తానొకచోట నిల్వకయె ధారుణి సంచరియించు, నేమిటో
 మానసమందు సంపదను మాత్రము కూర్పఁగఁ జూచుఁగాని, నా
 తో నయమార నొక్కపుడు నుండఁడు కామముదీర్చు కోరికన్, 93

ఉ॥ పెండిలి చేసికొంటినమ పేరొకటున్నదెగాని యెన్నడున్
 దండిగ భర్తతోఁ గలిసి తాపము దీర నుభింప నైతి, నా
 గుండెకు హాయి గూడు నటుఁగూరిమిఁ జూపి దినమ్మువచ్చి, పొ
 మ్ముండదు హాని నీకు నికనుండి దర్శితకూడ నుండదున్, 94

ఉ॥ వింటిని నీవు చెప్పినది పృథ్వి విభుండెదనొల్లఁబోక యే
 గెంటినమాట, గాని యిది కీర్తికి వంచనయంచునెంచకే
 కొంచెలు గోలపేతురని గ్రుంగక నా దు కౌగిలిన్ సతం
 బుంటకు నొప్పుకొమ్మెటుల నుందువో చూతువుగాని యింకపై, 95

ఉ॥ కమ్మని పాలు మీగడలు గడ్డగఁ బేర్కొని నట్టిపెద్ద, నీ
 కిమ్ముగఁ బంపుచుందు, నిక వింటఁ దగాదయుఁ గూడనుండ బో
 దమ్మక చెల్లః యీ వయసునందు వసందుగ మెక్కి హాయి రా
 గమ్ములఁ దీయుచున్ దగిన కౌంత సుఖంబున దేలుబొప్పదే? 96

సీ॥ నరిగంచు పట్టు పంచలు కట్టఁబెట్టెదిఁ
 గాశ్మీరు శాలువాల్ గప్పనిత్తు
 నై దేండ్ల కుంగరా లమరింతు నిత్యంబు
 పన్నీరు జలములన్ బంపుచుందు
 అగరు నూనెలతోడి యౌదల మెఱపింతు
 నవకాయ పిండివంటల నెసంగు
 మంచి భోజనమును మించనీయక వేళ
 మీ యింట వండఁ బంపించుచుందు.

తే॥ ఒక్క పేమిటి? రాట్నపు నువ్వువేళ
 యందునున్ నీకు లేనట్టి హాయిగూర్తుఁ
 గండ్లలోఁ బెట్టిపెంచెదఁ గాంతఁ దీర
 నాదు మోహంబు దీర్చు మనస్సు నిడుమ.

అ॥ అనుచు వెంట వెంట నాడు నా కౌతసు
 విస్తువోయి చూచి వేద వేద్యుఁ
 డైన యా వ్రతుండు ననియెఁ గొంకకదాని
 గోలతనముఁ పొపు మూలమిట్లు.

తే॥ ఇంచుమించుగ ముప్పదియేండ్లయూడు
 గలిగి, కాపురమొక కొంతగడిపియున్న
 గృహిణివై యీయఘంబు సాగింపఁదలంచు
 పెంత విడ్డూరమొ గ్రహియింపవైతె ?

ఉ॥ పాపపుణ్యార్థముల్ తొలుతబాగుగఁ దోచు, సుఖప్రదంబులై
యేవలరించులొన నటు లేర్పడి మానసమున్ వికారసం
తాప నిమగ్నఁగాఁజలుపుఁ దత్పరతన్ మదమత్సరప్రభా
కూపముగానొనర్చు నవే క్రూరముగా వధియించుదిమ్మటన్ 100

ఉ॥ అత్తయు మామలేరనుచు హాయిగ నస్మ్యనితోఁ జరింపఁగాఁ
జిత్తమునన్ దలంచెదవ? వీయన్లేలోకులెఱింగినంత నీ
బిత్తలి చేష్టలన్ దవిడి బిట్టుగదండన సేయరాక్కా! నీ
తెత్తెనైన గత్తియు యీశబుషంబె హతంబుగూర్చదే? 101

ఉ॥ కామము మంచి చెడ్డలను గన్గొనజాలని గ్రుడ్డిదమ్మ: నీ
స్వామిని గౌరవింకుకొను స్వాంతముఁ బెంచుము, ధాత్రిపైనదే
ప్రేమయనంగనొప్పు నది విశ్రుతకీర్తి నొసంగుడైవ, మా
రామము హృత్పవిత్రతకు రమ్యవిధాన మనంతసౌఖ్యమున్ 102

ఉ॥ నీవతి నిన్ను నొంటరిగనే విడనాడి పరాయచోటులం
దోపికతోడ నుత్సుకముతోడ ధనార్జన సేయఁబోవుటల్
పాదపుణ్యార్థముల్ నలుపు భావము నీకడలేదటంచుదా
నేవున నమ్మిగాదె? మఱి యీవిధినీ వానరెంప వచ్చునే? 103

మ॥ ఎవరున్ జూడరటంచు నెంచకుము నీ, వీ భూమియున్ గాలియున్
రవియున్ నీరు నమస్తటివులును నీ రాగ ప్రమేయంబుచే
నపు కార్యంబులఁ బూచుచుందు రవి యన్యాయంబులే యైనచో
భవితవ్యంబున నీకుఁ గష్టములు సంప్రాప్తింపఁగాఁజేతు రీ
వివరంబున్ దృఢాలిలఁ ద్రోయకుము సాధ్వీలీల తెక్కింపుమా! 104

ఉ॥ నచ్చుఁ దనంపువానిగఁ బ్రసంగములో ధవుఁ గూర్చియంటివే ;
మెచ్చఁగఁ దగ్గమాటలోకా! మేదిని నన్ని ; నిజంబు నీవు నా
కిచ్చెద నన్న సౌఖ్యములనెల్లఁ బ్రియంబున భర్తకిమ్ము నిన్
మెచ్చెద రెల్లవారు మదిమెచ్చెద నేనును మెచ్చు నాతఁడున్, 105

శా॥ ఎన్నోపున్నెములన్ లభించినదిసూ! యీ జన్మ మత్యంతమై
బన్నంబుల్ పయిఁబడ్డఁగాని మదిలోఁ బాప ప్రధానంబులై
చెన్నున్ గ్రుంగఁగఁ జేయునట్టి పనులన్ జేయంగ నూహింపరా
దెన్నన్ ధర్మపథ ప్రధాన విధులందే తేలుటన్ న్యాయమౌ. 108

ఉ॥ వద్దిటు నన్నుగోరుట, ప్రపత్తిలుమమ్ము ! మహానుభావులౌ
బుద్ధులు మెచ్చనట్లదియ మోక్షముఁగూర్చును, నీ యనఘ్యపుం
బద్ధతిలో లభించెడి యపప్రభముందు తరాల వారికిన్
సిద్ధిల నీయదాత్మ సుఖసిద్ధి, బలంబును, గౌరవస్థితిన్, 107

చ॥ కలిగినదాన దృష్టివడి కాలముఁ బుచ్చుట, యన్యసంపదల్
వలచి తపింప కుండుట, ద్రువంబగు చీల దయార్థ్యచిత్తులై
మెలఁగుట, మానవాళికిల మేలొనగూర్చెడి దైవభావముల్
తెలియుము తల్లి! యీ త్రిగుణశేజ్జ మనన్య సుఖంబొసంగెడిన్, 108

మ॥ తలఁపన్ దైవ విధంబు చిత్రమతివా! ధాత్రిస్థలిన్ జీవులన్
గలిపించున్ బలురీతులన్ తొనిపి తాఁగన్నారఁ బూచున్ సతం
బెలమిన్ దన్నెఱుంగంగ నెవ్వరెదలందీక్షింతురోవారికై
మలమూత్రంబుల కుండలోఁబొదిగెధర్మంబున్న సద్భావమున్ 109

తే॥ ధర్మమేదై వరూపంబు మర్మరహితు
 బిడ్డిగుర్తించి చరియించి యింగితజ్ఞా
 లగుదురట్టివారికి మోక్షంబు నర్పిల్చిను
 దైవ, మీవును, ధర్మంబు తలఁచుచుమ్ము !” 110

సీ॥ మొదలును బెండ్లాడి భువిని సత్కవిఁజేసి
 మోదమొందినదొక్కముదిత తొల్లి
 సత్యంబునమ్మి కష్టంబునొందెడిభర్త
 బాధఁదీర్చినదొక్క భావచెలఁగి
 దీరయై యమునితోఁబోరాడి తనభర్త
 జీవముల్ రక్షించె శ్రీయొక్కర్తు
 సూర్యప్రకాశంబు జ్ఞోఁబిరవ్వగనీకి
 పతితై శపించె సుమతికలంగి

తే॥ పతుల పొఱపాట్లు దిద్దిన సతులెసతులు
 వారి కనుదమ్ములన్ మూసి వక్రగతులఁ
 బోవు శ్రీజన్మమునకెప్పు పుణ్యగతులు
 రావుభువిమెచ్చరెవ్వరు రాణగదుర 111

చ॥ అనితన చిత్తవాంఛను సమగ్రగతిన్ వ్యతిరేకబుద్ధితో
 వినక విమర్శచేసిన వివేకిని నావ్రతుఁగాంచి, కాంత మో
 మున గడు భిన్నతల్ వొడమ మూకొనుదుఃఖము మ్రింగుచున్ జివు
 క్కున గడిపేసికొన్నదయి కోపముతోఁ జనె లోనికుద్ధతిన్ 112

కం॥ తినుటకు బిడ్డలగనుటకు
మనుజులు జనియించినెడి మద చిత్తులకున్
వినయముతో ధర్మంబును
మనుషగవలెనెడి మహితచిత్తులకెనయే :'' 118

తే॥ అంత దేవప్రతుండు నిశ్చింతతోడ
నడచె నావలి యింటికి నడుగ భిక్ష
నా గృహస్థుడు ప్రతుఁజూచి యాదరించి
యాసనం బిడి కూర్చుండు మనియె నిట్లు. 144

చ॥ అడిగెద నొక్కమాట మదినాగ్రహ మొందెదవేమొ మొన్న యీ
పుడ మీ విభుండు నీ పలుకుఁబొత్తిగ నొప్పుక గెంపెనంటగాఁ
గడుసుఁ దనంబుఁబె నిను కష్టము పొలొనరించె నక్కటాఁ
యిడుమలు పొందుచుంటి, విటు లెన్నిదినంబులు వుత్తువీగతిన్? 145

చ॥ కరుణ దలిర్పగాఁ బ్రణలఁగాచు విభంబొక యంతయేని యీ
నరిపతులందుఁ గన్నదదు నవ్వుచు వాతలఁబెట్టు దుష్కియా
సరణి నెఱింగి నార, లది సజ్జనులందును జేయసాగి, రా
దురితుల పాపవర్తనము ద్రుంగఁగ నెప్పటికానొ ఖాస్థలిన్. 116

ఉ॥ మీరు కపీశ్వరుల్ గద! ఊమించుచు రాజుల స్తోత్రపాఠముల్
నేరుపు మీర వ్రాయుటయె నేర్తురుగాని, రవంతె మాశ్రమ
స్ఫూరితశక్తిచే నొదవు సంపదలన్ దెకతేరగాఁ దినన్
గోరెడి భూవరాళవగు క్రూరతరైత్తి వచింపరైతిరే! 117

ఉ॥ చాకిరిచేసి పొట్టకును జాలియుఁ జాలని గంజి సీక్కతో
నాకలిదీర తెచ్చెడి శ్రమాధికులార్తిఁ దపించు శ్రామికుల్
మీ కగు పించదాఁ పరఁగ మీదు కవిత్వము వారి కష్టముల్
చేకొని చక్కఁగాఁ దెలియఁ జేసి జగస్థి మార్పుటొప్పదే 118

ఉ॥ కష్టముసేయు నొక్కఁడు సుఖంబుగ నొక్కఁడు పొట్టనింపు నీ
నిష్ఠర దుర్వ్యవస్థ ధరణిన్ గలిపించిన పెద్ద యెవ్వఁడో
పుష్టి రవంతె కన్నడదు పుణ్య విధంబున కిట్టి సంఘమున్
నష్టముఁ జేయు పద్ధతిని నవ్య కవిత్వము వ్రాయఁగాదొక్కో. 149

ప. అట్టి కవిత్వంబును నీవు వ్రాసితివేని, 120

ఉ॥ ఎట్టి కొంతయున్ గలుగ నీయక గౌరవలీల నెప్పు ని
తెట్టి విపత్తు వచ్చినను నేము నిలంబడి రక్షనేతుమీ
పట్టెడి భిక్షతై పరుల పంచలు గానెడి కష్టమేలః నీ
కిట్టి కవిత్వ ముండియును నేలెద మొందుటలేల నల్వరన్ 121

మ॥ అనినన్ వానిని జూచి యా వ్రతుఁడు సత్యంబన్న యట్లుండు నీ
వినఁగాఁ బల్కిన యీ విధం, బయిన నా విప్పించు తీరున్ మనం
బున శ్రద్ధన్ వహించివిన్ను జగతిన్ బుట్టొందుజీవుల్ సదా
గనుపించున్ బలుకష్టముల్ పడుచు లోకంబందు సున్నట్లుగన్ 122

ఉ॥ కష్ట సుఖంబులన్నవి జగంబున నెప్పుడు లేనలేవు సం
తుష్టి మనంబునన్ గలుగ ద్రోహపుఁ జింతనలేక యుండుటల్
పుష్టి నొసంగుచుండు మదిఁ బున్నెవుఁ గార్యము లాచరింపఁ, ద
న్నట్టమె కష్టమౌ నరుల తత్త్వముఁబట్టి లభించు నవ్వయున్. 123

తే॥ గంజి నీళ్ళకు లేకేడ్చు గౌరి యొకతె
 తిన్న దరుగక యేడ్చు భూదేవి యొకతె
 యిరువది గూడ కష్టమే యీశసేయ
 నెవరి కష్టంబుఁ గూర్చి వ్రాయంపఁ గలవు ? 125

తే॥ కష్టమనునది భ్రమచేతఁ గలుగునట్టి
 దురితభావము, సుఖమును నరయనంబె
 యీ ద్వయంబును మఱపించు నింగితంబు
 కలదు దానినె ధర్మ మంచలను నమ్ము. 126

కం॥ కర్తవ్యాంశములను మది
 గుర్తించి నిరంతరమ్ము కుచ్చిత మెడయన్
 వర్తింపఁ జూచుచే నను
 చర్తన మయ్యదియె ధర్మ భావము జనుఁడా ! 127

చ॥ పనుధ జనించినట్టి నమవర్తికిఁ గట్ట సుఖాల నిర్ణయం
 బసలు మనంబుకంటదొక హాని యొనర్పనిరీతి యోచనతో
 మెనలగ నాదు దేశమను మేల్మితలంపున గట్టమైననున్
 దసలక చేయు, వానికెద ధర్మమె తోచును, వాఁడెధన్యుఁడౌ 128

మ॥ ఒక కాలంబున జెట్లు మ్రోడులగు, నా యర్హజముల్ పల్లవిం
 చొక కాలంబున, స్పష్టలోఁ గలుగు నియున్నిన్ మరల్పుంగ నే
 రికి సాధ్యంబగుఁ : గాలమున్ దెలిసి గర్వంపంగఁ టోకాత్మలో
 నకలం దానరమాత్మపైనునుచుచో నర్హంబు సిద్ధించెడిన్. 129

ఉ॥ కాపున మాడుకైత కలకాలము నిలెడి ధర్మమార్గమున్
జీవికి నంటఁ దెల్పునటు చేయుట న్యాయముగాని భేదదు
ర్భావము గల్గు పోకదలవ్రాసి జనంబున జోరుగూర్చుటల్
జీవ హితంబుగా దదియె జీవనినాశ కవిత్వమౌధరన్, 129

ఉ॥ భూవలయాన గష్టములు మూగుచు వచ్చుచు నున్నగాని, దు
ర్భావములన్ దలంపక కరంబు నెవందెద నిబ్బరంబుగాఁ
దొవఁగ నిచ్చునో యతఁడె పుణ్యుఁడు, నట్టిదె మాన్యులొప్పనౌ
జీవితమన్న. నీనిపుడు చెప్పినచొప్పు విధంబెగాదిలన్. 130

ఉ॥ కాలము మంచి చెడ్డలకుఁ గారణమై నడయాడుచుండఁ దా
త్కాలిక కష్ట పౌఖ్యముల తార్పును బట్టి పరిష్కరించు నం
చేలిదపుం గవిత్వమును నేర్పడ వ్రాయుట పాడియెట్లగున్?
మేలగు ధర్మమార్గమును మేదిని నిల్ప లిఖింతు మాదృశుల్. 131

తే॥ ఋతుక్రమంబున నొప్పు ప్రకృతి విధాన
మానవుల జీవనస్థితి మనలుచుండుఁ
దనదు పాత్రను బట్టి కర్తవ్య మెఱిఁగి
సత్యముగఁ జరించుటయె మోక్షంబు సతము, 133

చ॥ కృతిని బఠించు పాఠకుఁడు తృప్తిమెయిన్ సకలజ్ఞచిత్తమం
దతుకు కొనంగ వ్రాయుట మహాకవి లక్షణ, మన్యమార్గమం
దతుకు కొనంగ వ్రాయుట మహాఘమునన్ జరియింపఁ దెల్పుటల్,
క్షీతివయి నీవిభేదమునుజెంది కవిత్వములుండు నారయన్. 133

తే॥ సేవు కోరిన కైత నందించుమదిని
భీకరావేశమును, దాని వీక నరుడు
కరిన చిత్తుండుగాఁ మారు, గాంచలేడు
నిశ్చలంబగు యోచనా నియమశక్తి 134

కం॥ ఆలోచన శూన్యమిదే
నీ లోకమునందు మంచి యేర్పడఁ గలదా ?
కాబుష్టమౌ ప్యవస్థను
మేలని తలపోయుఁ డనుచు మీరి పలికెడిన్, 135

ఉ॥ కావున యోచనా పరిమగ్నిన వాదొనరించు శాంతి న
ద్యావ జగస్సృతిన్, వినుము తద్వ్యతిరేకి భయంకరావనిన్
గేవలస్పృహ జేయు నది క్లిష్టదశన్ సమకూర్పు దానికే
త్రోవలభింప, దావలిగతుల్ దురవస్థల పూరితంబులున్ 136

ప, అని పవించిన విని తత్కహస్టుం డెలమి నా వ్రతు నాదరించి
యంత సత్యంబుఁ బల్కితేను గృతార్థుండ నై తినని తృప్తి
గల్గునట్లు ధాన్యంబిడి పంచె, నాడట్లు భిక్ష లభించినసేమి యా
మరునాఁడు తగిన భిక్ష లభింపదయ్యె. అట్లనేక దినంబులు
భిక్షయును సరిగ లభింపక యింబఁ గొఱంత యేర్పడె
నవ్విధంబున. 137

తే॥ ఊరఁ బెట్టనిబాధ యింబోర్పు లేని
యింతినేసెడి గోళ యాయంగితజ్ఞు

నట్టిబుల్ సేయుచుండెడి వైనగాని
యున్నరని సొరసింపడు, కన్నుమనడు

138

శే॥ అవని విభుని కొలువు నందలి పండితుల్
వాని కెదురు వచ్చి పలుకరింప
రే విపత్తు వచ్చునేమో యటంచును
ప్రభుని దలచి లోన భయము మెదల,

139

దై వ లీ ల

ద్వి తీ యా శ్వా స ము

క॥ ఆవిధి దేవప్రతుఁడున్
జీవిత లక్ష్యంబుఁ గడుపు శీలము భంగిన్
భూవరుఁ డెఱిగి సభాస్థలి
నేవురు పండితుల మోల నిట్లనెఁ గ్రమతన్.

140

సీ॥ కంటిరే వ్రతుఁ డెన్ని కష్టముల్ మూఁకొన
భిక్షుటనంబు గావించు నగరి
దేశ నాథుల నంత తేలికగాఁ జేసి
పలికి నందుల క్షుణ్ణ బాధలొదవె
నను నమ్మి విజయుండు తనరు నుభంబుల
నంతెగాక జగంబు నలరుదాక
నింత ధనాధ్యుండె యీక్షింప లేడను
భావంబు గలిగించు పద్ధతిగను

తే॥ భాగ్యవంతుని జేసెద యోగ్యులెల్ల
నాయుదారతఁ గొనియాడ నాదరించి
రేపున్సంక్రాంతి నాటికే బ్రాహ్మీర
బావురు మఱించు నేడ్య దేవప్రతుండు

141

ఉ|| ఆవిధినాడి యోగమునందు నెవంగడి దత్తు నర్మిలన్
భావమెనంగఁ బిల్చి, విను! భాగ్యమునిచ్చు బహుకృతిన్ ద్వదీ
యావనధంబు సంతసమునందు నటుల్ సలువంగ నెంచితిన్
గావున మమ్ముఁగూర్చి తగుకావ్యము వ్రాయుము సత్క-పీశ్వరా! 142

ఉ|| నీరిడు కానుకన్ గని జనించిన భేదమునన్ వ్రతుండు ము
స్మికడఁ దానొనర్చినది యింపిత మింతయుఁగాని దంచులోఁ
టిఁకు వహించివచ్చినను శీఘ్రగతిన్ తమియింపఁగోరు, నీ
లోకమునందు నీరొకఁడె లోపముగన్నద దింక నమ్ముమా! 143

వ. అని రాజనినంతఁ దొల్లి దేవప్రతుండు వర్కిన దైవాధీనం జగ
త్సర్వమను సూక్తిని గాదని విజయదత్తుండు రాజాధీనం జగ
త్సర్వమన్న యెడఁగాదని పలుక కుండిన పండితులకెల్ల నబ్బు
రందై యసూయాతోలురైరి, కాని పైకిఁ దమభావంబు విజయ
దత్తునిగూర్చి యేవిధంబుగొఁ బ్రకటించుట కప్పుడు సమంజ
సంబుగామి మిన్నకుండి లోలోనిట్లు తపించిరి, 144

మ|| అరే! వీనినిగూర్చి చెప్పమపుడే, అయ్యయ్యో! యీ కానుకన్
దొరయొక్కొంటకుఁ దగ్గళక్తి రవయున్ చోఁచంగలేనట్టి వాఁ
డరియన్ దోషముచేసినాము, వ్రతుసత్కార్యంబునుంగూర్చి వీఁ
డెఱుంగన్ బల్కినపల్కుఁ గాదనఁగలే, కెంతయ్యో ఘోరంబిటన్! 145

ఉ|| ఇప్పుడు వీనిగూర్చి, మతిహీనుఁడటంచును బల్కు వీలుగా,
దప్పుడె చెప్పరేల! యని యాగ్రహమొందును రాజు, కాన్క-యా

తప్పుడు వాని కీయఁగని తద్దయు మెచ్చుటపాడిగా, దెటుల్
చొప్పునఁచె నిందు, పయిఁజూతము దైవమెటుల్ విధించునో? 146

వ. అని యా వండితవర్గంబు విచారించి చేయునదిలేక విజ నివాసం
బుల కరిగిరంత రాజిడిన వాగ్దానంబును బునఁ పునఁ స్మరించు
కొనుచు సంతసించుచు నింటికేగి. 147

ఉ॥ దాంతి సెలంగ నావిజయదత్తుడు సారసయు క్రి శోభితా
సంత మహాకళాభరిత నవ్యకృతిన్ లిఖియింపసాగె, నా
సంతసమైన వార్తనొక సంధ్యఁదటాకముచెంతఁ జెప్పెదా
నెంతయు నుబ్బి వానిసతి యెల్లఱు ప్రీతువినన్ బ్రమోదయై. 148

వ. అట్లు కొలనుకడ విజయదత్తుని భార్య తన భర్తవ్రాయు కృతిని
గూర్చి. 149

ఉ॥ చెప్పెడివేళ నీటికయి చేరిన యమ్మలు విన్నవారాలా
చెప్పినదాని గూర్చి వినఁజెప్పిరియల్లఁ బ్రసూనకంతలో
జెప్పినతోనె విస్మయముఁ జెంది విచిత్రమునొంది పోయితాఁ
జెప్పుఁ దొడంగె భర్త చెవిచెంతకుఁ జేరి దరస్మితాననై. 150

ఉ॥ వింటిరె! రాజుదత్తుని భువిన్ సరిపాటియెలేని రీతిగా
నుంటకుఁ దగ్గకానుకను నొప్పిదహాగతి నీయ నుండినా
డంట, రచింపఁ గావ్యమును నానతి యిచ్చెనటంట, మీరునున్
గొంటకునో గదా? కృతిని గూర్చుగరాదా, ప్రబంధ శైలినిన్. 151

సీ॥ మీనోటవెలుపడుజ్ఞానకళికలును,
మీమాటలందున మెఱయురుచులు,
మీ వృత్తములలోని భావపతిమంబును
మీ మృదులై లి సంప్రీతి కరము
మీరు సూచించెడి మెలకువల్, మీరిచ్చు
నుపమానములలోని యొప్పిదములు,
ఒరుల కబ్బునటన్న నొప్పుదునామది,
చేయరటన్నదే చింతతప్ప,

శే॥ ప్రభుని బొగడుచు మెచ్చుచుఁ బవ్వనాభు
తో నమానునిగాఁజేసి, భానమాన
మకుట భాషాస్రసంతిని మలచియొక్క
రావ్యమును వ్రాయనేర్చిన గాదెమేలు :

152

చ॥ అనిన నతిమణిన్ గని ముదాయతలోచనుడై, “తలోదరీ:
ధనమన నెంతయాసయె ? విధంబొక యింతయెగానితీరునన్
ధనమునుగొంట కొప్పునెడఘాతపయిన్ గవితామతల్లికిన్
బనపరునేయశంబు, క్రమభంగమునొందవె నీతి, ధర్మముల్ : 153

సీ॥ ఊణములోఁ గావ్యలక్షణముగ్రహింపఁగఁ
గలమేటికిచ్చిన గలుగుయశము
ఒక మాటలో బీదనోచుగాఁదలపోయు
పుణ్యునకిడఁ గృతిభూమిసొప్పు
సత్యమనత్యంబుఁ నవ్యంబుగానెంచు
తపసికిచ్చినకృతి తనరుజగతి

దానధర్మంబుల దాగకనేయు ను
దారునకిడగృతి ధరణి నొప్పు,

తే॥ ఋతువునెఱిగిన కృషికుండు నతులపుణ్యుఁ
దాత్మనాథుని సేవింపుటతివమిన్న
సత్యమెఱిగిన ధన్యుడేక్ష్యవిభుండు
ఇట్టి పుణ్యులకిడిన గృతీంద్రమొప్పు, 154

తే॥ సత్యమునెఱుంగఁదెలియక సభనునన్ను
చూరిపొమ్మనె నారాజు తొందఱించి
శాంతమేలేనివారికిఁ జక్కనికృతి
వ్రాసి యంకితమిచ్చుట దోనముగద : 155

ఉ॥ నమ్మితి నామనంబున మనంబుగదై పమునే, దరిత్రుఁ దా
నెమ్మెయిఁజేయునోయటులనే భరియించెధ లాభనష్టముల్,
సౌమునకానఁజెంది పరిశుద్ధత వాయసునాత్మలోఁ నిజం
బిమ్మునుగూర్చుదై పమొకయింతక్షమన్ గొనియున్న నేరినే, 156

చ॥ అనినుడువన్ బతిన్ తెరిమనారయ కాలలితాంగి విస్మయన్
జనినదినాఁడు, వాపిదప'నంక్రమణంబున భోగి వచ్చెనా
దినమునదత్తుఁ "దర్శు" కథ దీపిలవ్రాసిన కల్పమున్ సభన్
వినిచె సెఱానటంచుఁ గలవేత్తలు మెచ్చగ రాజుపొంగఁగా, 157

ఉ॥ పెండియ నాధరాధిపుడు పేడుకదత్తున కీయనెంచిలో
నుండినక్కొక్క చొప్పున నమున్నతమౌ శుభదాయకమ్మునీ

పుండినదాఁకవియ్యది సముజ్జ్వలతన్ నెగదొందుమంచుఁ గూ
ష్కాండము నొక్కటిచ్చె సభమానముమైఁ గనుచుండనర్మిలిన్, 158

ఉ॥ ఇచ్చినదానిగాంచి బుధులెల్లఱు లోపలనవ్వెకొంచు, నీ
పిచ్చికిఁ దగ్గదే కుదిరెఁ బృథ్వివిభుండెదొ ముల్లెనిచ్చు నం
చెచ్చిన మక్కువన్ గృతిని నింతగ వ్రాసితిఁ" యంచుహేళనన్
స్వచ్ఛముగాఁ దలిర్చఁగ నుపర్పరిమోముల నానభాస్వలిన్, 159

తే॥ అదిగ్రహింపఁడు రాజు తానరసెదత్తు
చేయునదిలేక ఫలమును చేతఁబట్టి
యెఱువుఁదెచ్చిన సంతోషమెలయుభంగి
మోమును వివర్ణరేఖలు మ్రుచ్చిలింప, 160

ప॥ తానా కూష్మాండమునుగొని యెదుటి వారల కుడుపుఁజూపుల భరింప
లేక సెలవని రాజుతోనని దత్తుండింటి దారిఁబట్టి వోపుచు నాత్మ
గతంబున రాజొనంగిన కానుకను జూచుకొని వికటగతి నవ్వెకొని
యిట్లనికొనె, 161

ఉ॥ కీడులొనర్చురాజులను కీరితిమై నుతియించి చెప్పితిన్
నాఁడు, ప్రతుండు చెప్పినదిన్యాయమై యైననుగాదటంచు, నే
నాడినదానికీధరణినాథుఁ దొనంగినదాని కొప్పె, నీ
బూడిద గుమ్మడిన్ గొని ప్రభుండిడి నాడని యింటసీయనా : 162

ప॥ అని తానొనర్చిన పొలునకుఁబొల్లు మాత్రమే లభించెనని చింతించుచు
దారినేఁగుతఱి నత్యంతాన క్రిమెయి నొక్కవర్తకుండెదురై. దత్తుని
చేతనున్న కూష్మాండమునుగని అయ్య! నేనీదినంబున దైవంబు

నకు వేల్పుడుగావిన ప నొక్కనుమము నేనియు నింట భద్రపఱచ
నైతి, కారణంబునేడు భోగియగుట మిక్కిలి బేరంబగుడు మఱ
చితి, మీకడనుమబొందె ఫలంబొండె యున్ననిత్తురే యనిన
దత్తుండిట్లయె, 163

అ॥ దైవభక్తిఁ దనరు భావంబుగల నీవు
వీడు మదినిచింత, వేడ్కఁ గొనఁగ
నెంతువేని నాదుచెంతఁ గూష్మాందంబు
గలదు తగిన వెలకుఁ గరముగొనుము. 164

మ॥ అనినన్ మోదమునొంది యట్లెఱుఁడుఁ దయ్యా? యంచు
వైకుంఠుఁదాఁ
గొనియెన్ దత్తులమర్రినిన్ బిడప సంకోచంబు లేకుండ ని
చ్చెను దీనారములైదు, చూడ నితఁడే శ్రేష్ఠుండు ధాత్రీకుడి
చ్చిన యల్పంబునుగొప్పపేసెనని యెంచెన్ దత్తుఁడున్ లోవలన్, 165

వ, అట్లెంచి వైకుంఠంపి, 166

తే॥ చక్క నింటికిఁ బోయె విచారముడిఁగి
రేపు సన్మానమగునని ప్రాప్తమీర
నడిగిన సతీమణికిఁ జెప్పె నుడిగియెగ్గు
“ఆత్మవంచకు నడవడి యడుగవలెన?” 167

వ, దత్తుని వృత్తాంత బిట్లుండ, వైకుంఠా కూష్మాందమును గొని
పోయి దైవపూజఁ గావించి యా దినంబు యేరికేని దానంబుఁ
గానిననెంచి దారిఁ గాచియుండె, అట్టి యెడ 168

సీ॥ బ్రహ్మతేజస్కూర్తి భాసిల్లు మోమున
 వినయ విధేయతల్ వెలయుచుండ
 పెడ'ద యురయురొంపు నడరునెమ్మనమున
 నువిశాల భావ విస్ఫురణమొప్పు
 బరగెడి నాజానుబాహు త్వమున దయా
 రస విహారము దనరారుచుండ
 నిదివియై పసిడికే విగ్గుగ గగ్గించెడి
 నిలుపు చెలువంటిగి నెగడుచుండ

తే॥ మంద గమనంబు తనకొక యందమీయ
 గుమ్మముల నిల్చి బిచ్చస్ముగ గోరికొనుచు
 భక్తి బరమేకు ధ్యానించు భావమెలయ
 వచ్చు దేవప్రతుడు గానవచ్చె నంత, 169

కం॥ దానం బీయగఁ దగు న
 న్మానితుఁ డితఁడంచు పెట్టి మనసు గరుగ. నో
 మానిత హృదయా! ర''మ్మని
 తానాకాష్మాండమొనగెఁ దద్దయుఁ బ్రీతిన్ 170

వ॥ అట్టొసంగిన తత్ఫలంబును పరమేశ్వరార్చితంబుగాఁగొని బిచ్చును
 మెచ్చుచు దీవింపి క్రమత నింటికిఁజని భార్యకా భిక్షంబిడిస్సానంబు
 నకుఁ బెరటిలోని భావికడకుఁజనియె. అంత ప్రసూనయు నా
 భిక్షంబునరసి పండుగనాడును సరియైన తిండిలభింపనందుకుఁ
 గినిసియెదుటఁ గన్పించు కూష్మాండంబును గ్రూరదృక్కుల
 నరసిచేతఁగొని పిచ్చితనందెలయఁబృచ్చికి వినరె, 171

కం॥ వినరిన గూఁష్ఠాండంబున
 వినఁగొనియున్నట్టి ధనము బిరబిర నింటన్
 మునురుకొనె నామెహృదయము
 వెననబ్బురమొందఁగనులు విభ్రమనొందన్. 172

కం॥ కలయా : నిజమా : యని యా
 నెలఁతామణి తవిడె నొకట నిలుపునునెల్లన్
 దలఁచెను నిజమేయని ని
 శ్చలయై నిలచెన్ రవంతకాంతినెలకొనన్ 173

కం॥ చూడకచూడక కలిమిన్
 నాడే చూచినదియౌట నాళములదరెన్
 గూడుకొనె మరల నంతటఁ
 బోడిమి దనయత్తఁ బిలువఁ బోయెఁ బెరటికిన్, 174

తే॥ పోయిగుట్టుగ నింటిలోఁ బ్రోవుపడిన
 ధనము గూర్చివచించె సంతసము మెలయ
 నత్తయున్ బహులెత్తుచు ననటి కరిగి
 చూచి విభ్రాంతచిత్తయై సోలినడియె. 175

తే॥ అత్త స్థితిగని భయపడి యాత్మనాథు
 కడకుఁ జనితెల్పె గుమ్మడికాయలోని
 ధనము సంగతి, యత్త చిత్తము దొఱంగి
 పడిన సంగతి, గాని యా పండితుండు. 176

కం॥ నెమ్మడిగ స్నానమును దా
నిమ్ముగ నొనరించి వచ్చె నింటిని జూడన్
దిమ్మరిలి పడిన తల్లియు
దమ్మున్ గొనిలేచెఁ జూచెఁ దనయుని నప్పుడే. 177

ఉ॥ చూచి ససంప్ర చిత్తయి సూన్యతవాదివిరాసుతాఁ ధరన్
నీ చరితంబు మాయకయె నిల్పునురా, నృపునే జయించె నీ
శౌచము, దైవమేయిటుల సంపద నీ కొనఁగెన్ నిజంబురాఁ
రాచటికంబిడన్ గలుగు "రై"నమమానాకాఁ డీని ముందరన్? 178

కం॥ బదవలు పడినను దైవము
ముదమును నమకూర్చెఁ గడకు ముద్దుల తండ్రిఁ
హృదయము గలవాఁడపు నిన్
సదయత హరి గావకున్నె జ్ఞాతలిసెనఁగన్? 179

తే॥ అని కుమారుని మెచ్చుచు నవని జెదరి
పడిన ధనమును త్రోవుగా వడిగఁ ద్రోసి
భద్రపఱచెను పేటిక భావమలరఁ
గోడలున్ దోడుగా నెంతొవేడుకొదవ, 180

చ॥ తన యవివేకమున్ దలచి తద్దయునింద యొనర్చుకొంచు, నా
వనిత ప్రసూన భర్త పదసంకజముల్ మనసార నంటి నన్
గనుఁడు దయన్. క్షమింపుఁడని కన్నుల నీరిడివల్కు నావ్రతుం
డనువను సద్దయా హృదయుఁడైనతి యూరడిలంగ నిట్లనుఁ. 181

- ఉ॥ చెప్పనెమున్ను దైవమును జిత్రము నన్నెఱనమ్మి నట్టివాఁ
చెప్పకైన ధన్యుడగు దెంతయు సత్యమటంచు, దీని నీ
విప్పటికైన నమ్మితివనియేని నిజంబుగ ధన్యవౌదు. నీ
చొప్పున దైవనిర్ణయము శోభిలుచుండు ధర్మిఁ బ్రేయసీ. 182
- వ. అని చిలునవ్వు నవ్వి పలికిన భర్తనుగని ప్రసూన యిట్లనియె. 183
- చ॥ తెలియక మీ మహత్తర హృదిఁ దెగనాడితి, దోషి నైతి, నా
కలుషమునైవరే యనుచుఁ గాళ్ళపయింబడు భార్యనర్థిఁ దా
నలరంగ జెతులఁ బడసి యొనె యిటుల్ వగవఁ, మహాత్ములే
తెలియఁగలెరు దైవము విధించెడి దేమొరనంతముండుగా. 184
- ఆ॥ అనుచు నూరడిల్లు మనుచు నోదార్చిన
వగపుమాని భార్య నగుచు నిలచె
మార వేడ్కనొందె మహితమా వేడ్కల
నిల్లు శోభనొందెఁ జెల్లుగాను. 185
- క॥ దైవాధీనమె జగమను
భావంబును నిజమటంచు భావించిరి వా
రావిధి ధనమబ్బుటచే.
భూపరుఁడా దినము గడచిపోయిన పిదపఁ. 186
- వ. విజయదత్తుండు సభకు రానరపి తోడిపండితులు విననిట్లడిగె, 187
- తే॥ విజయదత్తా! నిజంబు నీ విమలతత్త్వ
మెఱిగి కూష్మాండ మిచ్చితి నెలమితోడ
ధనము నింపితి నెంతయో నానియందు
జూచి యుండువు చెప్పమా శోభితనరః 188

అనినతోనె దత్తు రవిపెను గుండెలు
 వేసనంబు మదిని విస్తరించె
 జెప్పఁదోవ లేయి చిత్తంబు వడఁకఁగా
 బొప్పు వగిది నిలచె బుడమిపైన, 189

అట్లు నిలచి యేయియు సమాధాన మిడని దత్తుని మరల
 రాజిట్టిడిగె, 190

నీ కిడిన ఫలము నింటికి
 గైకొని పోయితివ? దాని ఖండించితివే!
 చేకర సుఖము భవద్వహ
 మేకోమ్ముఖమై సెలంగ నిచ్చితి ధనమున్, 191

రాజా భీనము ఆగమను
 నోజన్ నెఱనమ్మి నందు కుద్ధరణంబున్
 నేఁజేయ నెంచితిన్ వ్రతు
 తేజంబుడుగన్ భవద్విధిన్ బెంపంగన్, 192

అని యడుగ నందులకును సమాధాన మిడక యేదియో
 తెలియక రప్పచేసినవాని చందంబున శిరంబును నేలకు
 వార్చి నిలచియున్న దత్తుని మరల నిట్లరు సడిగె. 193

అలఁతి కూష్మాండమని యేర్పికెనగాని
 యమ్మితివో లేక వంటకై యాలికిడితో
 చెప్పమనుచు గద్దెంపఁగాఁ జిత్తములికి
 పాటునొంద దత్తుండు దిగ్భ్రాంతి నొంది, 194

తే॥ ఎంతవని యయ్యెనయ్యో : రవంతయేని
 నమ్మకము లేనిమాటను నమ్మినట్టి
 ధ్యేయమటులాడి సున్రతు మాయఁ జేసి
 నాడ, నందులకుందగు కీడెయయ్యె.

195

ఉ॥ చేతికిఁ బిక్కినట్టి సిరి చిత్రముగా నెడమయ్యె, నక్కటాః
 జ్ఞాతలినింతకన్నఁ గన సత్యమదేమి : మనస్సులోన నే
 నేతలి దైవమున్ గొలుతు, స్వీర్ష్య ప్రతున్ బరితప్తఁ జేయ నా
 రీతి నసత్యమూడితిని పృథ్వి విభుండలరన్ మదంబునన్.

196

చ॥ నరపతి భక్తియున్నటు మనంబు వెలార్చితి, నట్టులైననున్
 నరపతి నమ్మనైతిని ధనంబు తరంబులు సౌఖ్యమొందు న
 ట్లరుసు లభింపఁ జేసినను నందడు నా కహహః : విచిత్రమీ
 తెలుగు వినన్ ప్రతుండె నెఱచి ప్తి వెలింగిన ధన్యుఁడారయన్.

197

వ, అని విచారించి తన తప్పిదంబును నొప్పుకొనక దబ్బరలాడి
 నచో నిహవరంబులకుఁ జెడుదునని చేసిన దోసంబు నింతకుఁ
 జేసితి నిఁకనైనను జేయకుండు, యధార్థంబు నుడివెదనని
 రాజు నరసి యిట్లనియె,

198

కం॥ భూమీదా : మీరిడినది
 సామాన్య ఫలంబుటంచు నరకేసేయన్
 గోమఱి కొక్కని కమ్మితి
 గామించితి నల్పధనముఁ గరుణను గనుఁచి :

199

వ. అనినంత నరపతి చుటి చెడఁ. నడుమలెల్లఱును విస్తయ
నందము నొందిరి, అంత రాజు చచ్చు నరసి యిట్లనియె, 200

శీ॥ ఎంతవనిసేసినాపు నిన్నెంతగానొ
జాగుపఱచఁ దలంచి నే భాగ్యమిడితి
వ్యర్థమొనరించి నావె నాయర్థమెల్ల
నన్ను నిజముగ మదిన్చెవు నమ్మినావె ?

ప॥ అనియడిగిన నేమియుఁ బలుకకున్న దత్తుని యాత్మవంచకుఁ
గా నెఱింగి. యంతకావై క్యుండెవ్వఁడని యడిగివాని వలన
నెఱింగి భటులనంపి సభకురావించి కూష్మాండపుత్రాంబునడిగిన
నాసెట్టి యిట్లనియె, 202

క॥ కొనినాడ నాపలంబును
దనరఁగ నై వేద్యమిడితి దై వంబునకున్
ఘనమని దానందిచ్చితి
ననముఁడు దేవప్రతుండు నట నగుపింపన్ 203

మ॥ అనిన్ రాజుశిరంబు ద్రిమ్మరిలె నాహా! యంచు నాయోలగం
బున నున్నట్టి బుధుల్ విచిత్రగతి వంపుల్ వోయి నా రెంతయో
మన మారాటము నొందె దత్తునకు, సంభావించెలోలోన నా
జననాధుండు ప్రతున్, దలంచె విజయున్ సంస్కార
హీనుంబలెన్ 264

వ॥ అట్లు తలంచి విజయదత్తుని గాంచి 205

ఉ॥ నమ్మవునీవునన్ను మదినమ్మియెయండిన వాడవైనచో
నమ్మెదవేఫలంబు: నకటా: బొటపాటొనరించితిన్ నినున్
నెమ్మినిజాచి వానినొక నీచపుదృష్టిని జూచితిన్ నిజం
బమ్మహితాత్ముడాడినదె యైనది దైవమెవంపె వానికిన్ 206

చ॥ గెలిచెవ్రతుండు, నోడితిమి కేవల మీవువచ్చించినట్టిదే
యిలవయి సత్యమంచుమది నింతగనమ్మిన మేమునీవు, నీ
కలుషము వైవరానిదికగన్నడఁ జోకుము నా నదన్నునన్
దొలఁగుము నిన్నుజూచుటకుఁదోచుటలేదు ముదంబెనామదిన్ 207

చ॥ అని నరపాలుండు వినువున బలికినంత దత్తుండు సేయునది
లేక చేతులు జోడించి యా కొలువున నొకమూల నొదిగినిలచె.
అంత నెల్లపండితుల సమ్మతిమెయిల్లేదు నొక్కరమణీయవల్యం
కంబుతోసేనాపతినంపి గౌరవపురస్కరముగా దేవప్రతుని సభకు
రావించి కూష్మాండమును గూర్చియడుగ వ్రతుండిట్లనియె, 208

మ॥ నరనాథా: పరమేశు సత్కృపను దానస్ఫూర్తిగూష్మాండ మా
పరభక్తుండడె దానినానతికిడన్ భాగ్యంబు వెల్పుడదా
నిరినిన్జూచి మదీయ చిత్తమును హర్షించెన్ ధర్మిన్ బరా
త్పరు లీలల్ కనకకృమే, యెవరికే శాస్త్రర్యముల్
గూర్చునో 209

చ॥ అని పలికినరాజు దేవప్రతుని యాత్మవిశ్వాసమున కబ్బురం
బొందియిట్లనియె, 210

మ॥ భళి ! దేవప్రత ! చిత్తకుద్ధీగల నదృక్తుండ వీ వారయన్
బలుకన్గల్గితి వొక్క సత్యమును సంభావించి యద్దానినే
తలయందుంచీ జయించినావు ప్రకృతిన్ దధ్యంబుగాముందునీ
యలఘుప్రాభవలీలనే నెఱుంగనే యజ్ఞానినై మాన్యుఁడా ! 211

మ॥ ననుమన్నింపుము నీకు గౌరవము విన్నాణంపు దృష్టిన్ బురిన్
జనులీయందగు పద్ధతిన్ జెఱచితిన్ సత్యంబుగా నెంతగా
గనలంగల్గెనొ స్రమనంబు ? సతీయన్ గాఢిన్యలీలన్ నదా
నిను వేధించిన సంగతిన్ దెలిసితిన్ నేరంబునేజెసితిన్ 212

వ, అనిన రాజును గని దేవప్రతుం డిట్లనియె, 213

శా॥ ఏలా మీరెదగుందుటల్ జననరా : యెంతేని నాకీ యెడన్
మేలేచేసితి రీరిదెట్లనిననన్ మీరావిధిన్ జుల్గనన్
మేలంబాడరయేని నామనమిటుల్ మేలె న సత్యస్ఫుర
చ్చీలంబున్ గొనిదె వ సత్కృప విరాజిల్లన్ బ్రవర్తించునే ? 214

మ॥ అనిన సమృదాకవి సమయోచిత సంభాషణంబున కమ్మరం
బొంది సింహాసనంబు డిగ్గి దేవప్రతుని సమీపించి 215

కం॥ అన్నా ! దేవప్రత ! నన్
మన్నింపుము, బోధసేయు మంచితవార్గం
బన్ననునేమో, ప్రజలకు
విన్నాణం బుదయమొందు విధమదియేమో ?" 216

న॥ అనవుడు దేవప్రతుండు భూవరున కిట్లనియె, 217

కం॥ వినుదోమనుజాధీశా :

మనుజుడు మోక్షప్రధాన మార్గస్ఫురణం

తెనయగ నొక్కవిధంబెదె

నెనరున నెఱనమ్మియుంట సీతి యనబడున్.

218

ఉ॥ నమ్మినదానినే యడుగ నల్లురకున్ వినఁజెప్పఁ గావలెన్
సొమ్మునకానఁజెంది నిజమాక్తి దొఱంగఁగఁబల్కరాదు, న
త్యమ్మన నద్దియోఁ బ్రగతిదానలభించు, ముఖంబుగల్గు, ఆ
నమ్మికలేవిచోఁగలుగు నష్టము, గౌరవహాని భావరా :

219

ఉ॥ దేవునిపైననే మదిని బ్రేర్చుట శ్రేయమటంచుఁగావి, యే
భావరుదైన భక్తిమెయిఁ బుచ్చుటకూడదటంచుఁగాని, నా
భావముగాదు, నమ్మినది పాటులు పెల్లుగ వచ్చినన్ మదిన్
జేవదొఱంగ సీయకయె చేయుట లెస్స యటందు భావరా

220

తే॥ విజయదత్తుండు మిమ్మెద విశ్వసించి
యున్నచో మీరిలిడినట్టి యుడుగరనిటు
సెట్టికమ్మునె తేలికసేసి : యట్లు
తానొనర్చుచోఁ బొందు ధనముతానె,

221

కం॥ నరునై నను హరినై నమ
నరనరు నెనను నిజంబు నరుఁడొక విధమున్
బొరయగ నమ్మిన నదియే
సీరులిచ్చును గీర్తివిచ్చు సిద్ధము రాజా :

222

చ॥ నరులకు నాత్మకుద్ది గలనాడు జగత్స్థితి దివ్యరూప వి
స్ఫురణవెలుంగు, జైమములు సోకవు, రోగములావరింప, పీ
వరుసను నమ్మి, యింకపయిఁ బాలనసేయుడు రాజచంద్రః మీ
సరణిని రాజులెల్లఁ బ్రశంస లొనర్తు రనేక కాలమున్, 223

ఉ॥ సారములేని మాటలకు స్థానమొసంగఁగ రాదటంచు మీ
ధారుణీ నాథులుండవలె, ధర్మము వల్కుట న్యాయమంచు మా
సూరిజనుల్ తలంపవలె, జ్ఞోతితలిన్ వెలుఁగొందు నప్పుడా
చారము నప్రమాదగతిఁ కాంతి, సుఖంబు నడుస్తమున్ నృపా, 224

లే॥ ఆత్మ విశ్వాస మందల కవసరమ్ము
స్థాన మెఱిఁగి చరించుట నత్యమవని
మర్మమును వీడి మాటాడ ధర్మమరయ
భూవరా! ఛాత్రిఁ బ్రగతి సొంపొంచు నపుడు, 225

మ॥ అదియే నాకిప్పుడీ యశోధనము లభ్యంబొనటుల్సేసె, సం
విదులిద్దానిని నర్థిమెచ్చెదరు, పృథ్వీనాథ! దైవంబుపై
మదినే నిల్పితి దానికక్తియిటు సంప్రాప్తింపఁగాఁ జేసెదా
నెదమిమ్ముట్టులె నమ్ముచో, దొరకు నీ హీరమ్ము నా దత్తుకే, 226

స. కాపున, 227

కం॥ విశ్వాసమె ఘన దైవము
విశ్వాసమె సర్వకక్తి వెలయుంచు ధరన్
విశ్వాస హీనుఁడగు వాఁ
డీశ్వర యంశంబులేని హీనుఁడు సుమ్మా : 228

మ॥ అని దేవప్రతుఁడాడ భూవిభుఁడు దానవ్యాని విశ్వానమున్
 ఘనరీలన్ దలపోసి యిట్లనియె, “నేఁ గాంక్షించితన్ దత్తునిన్
 ధనవంతున్ జలువంగఁ గాని యదియౌ దైవంబు నీకిచ్చె, నే
 మనుడున్: సత్యమె నీవు చెప్పనది దివ్యాంశ ప్రభూతార్తకా. 229

ఉ॥ తేఱువమాలి నిన్నుగడుఁ దేలిక నాడితిమున్ను, దాని నీ
 వేకడ వెల్లనాడక మదీయహితంబును గోరియుండుమా
 మాకడ, గౌరవస్థితిని మనఁగ సాగఁగ, నెల్లపండితుల్
 నీకు విధేయుడై మెలఁగ నేనును గొల్తు నవార్యరీలలన్. 230

కం॥ అనినన్ దేవప్రతుఁడా
 జనపతినిన్ బూచి పలికె క్షముంపుడు మీ
 మనమును గాదనవలసిన
 పనియేర్పడి నందుకనుచుఁ బలికిన నృపుడున్. 231

ఉ॥ నాకడనుండ నొల్లవె : మనంబున చొల్లిటి భేదముండెనా :
 నీకు నిజంబు మా సభను నీవు మెలంగిన శ్రేయఃపంచుమా
 కీ కథ తోచినంతఁ గలిగెన్ ముదమారఁగ నుండుమన్న: నీ
 లోకనరే విపత్తు నిట లోపముగల్గదు నమ్ము మిందులకా, 232

ప. నావుడు దేవప్రతుం డిట్లనియె. 233

ఆ॥ పలదు రాజ : నాకు వదలిన స్థానంబు
 దత్తునకె లభింపఁ దగదది
 వాని కిడుఁడు నాదు పాంచితం బియ్యది
 దోషి గాడతండు భూషితుండె, 234

వ. ఎట్లందురేని ?

235

కా॥ తానీతిని నన్నెదిర్వనెడ నా తత్త్వంబు దైవంబుపై
జ్ఞానస్ఫూర్తి నిలంబడన్ జనక విజ్ఞానంబు వోనాడగా
నోనేమోః, యెఱుంగెదరంటె ? కనుకన్ హర్షంబు నాకిట్లుగాఁ
దానే చారణమై నుతింపఁ దగు తోడ్పాఠస్ఫూర్తిఁ గల్గించెగా? 236

ఉ॥ కావున దాని స్థానమును గొరవలీల నొసంగ నాకునున్
భావము రంజిలున్, చలఁపవద్దు ననున్ వ్యతిరేకగా భవ
ద్భావమునందు, నేనిచటఁ దద్దయు నుండుట కూడదన్ననో
ఛాఁసః మిమ్ముఁ గాదనుట బొత్తిగఁ గాదు వినుండు మన్మతిన్. 237

ఉ॥ బోయెద బోగిన్ ప్రజలఁ బోడిమిఁ గూర్చెడి బోధనేయగా
హయినొసంగు సర్వము రహత యెఱుంగని వారెల్ల నా
ధ్యేయము నమ్మి కొల్పునటుఁ దేల్చెద జీవితమున్నదాక నీ
మాయ జగంబు నందదియె మార్గముగాఁ దలపోసితిన్ నృపా. 238

చ॥ అనవుడు దాని లీల యథిలార్థ ఫలంబని యెంచి, క్రమ్మఱన్
విసయముతోడ దత్తునకు విశ్రుత పీఠమొసంగి, యెల్లఱున్
పనియించు నుండఁగా ప్రచుని చత్వరతన్ నుతింపఁచెరాజా, నా
ఋణమున దత్తుడున్ గదలి కొలుకఁజూర ప్రచున్ సమీపమై. 239

ఉ॥ నన్నుత్తమింపుమోహితుఁడ : నవ్యగుణాకర : నిన్నునొంపఁగా
భిన్నమువల్కి లేక వడి పుద్వినసత్యముతోలభించు నీ
బన్నమునొందినాడ, భగవంతుడు నీకెభటుండుగా ? నిజం
బన్ననెవో యెఱుంగఁబడు నట్లొనరించెనిటుల్ మహాసుధీ. 240

చ॥ అనిహితమారి వీడన్యపుఁ దర్థిననుజ్ఞయిదన్ గృహంబువే,
జనిసతిన్ బ్రియంబలరజ్యోతలిఁ దానొనరింప నెంచిన
ట్టినియమమున్ వచించి తనటీకన వత్తునటన్న భార్యనున్
మనమున మెచ్చితీసికొని మాతకు సర్వమొనంగి జోగియై. 241

చ॥ కదలిన వానిజూచి ప్రజగౌరవమొప్పనుతించి పట్టబం
బుదరికి పీడుకొల్పి తగుదోస్తపుగమ్మని వర్కివచ్చి, రా
యదనున నా పురంబు దులయాదను బొందెను, శాశ్వతంబుగా
విదితగురుండునై వ్రతుడు విశ్రుతిసొందె గురువ్రతస్థితిన్. 242

ఉ॥ ఈకథవిన్న, శ్రద్ధఁ బరియించిన, గలుగుభంబు, ధాత్రి ను
శ్లోకులు మెచ్చు మూర్గమున శోభిలనొ, మరియాదకెందునున్
లోకువరాదు, సర్వుములున్ గలుగున్, బుధలోకవ ర్తనన్
దేరువతో మెలంగనగు, దివ్యపథంబు లభించు నేరీకేన్. 243

శుభం

స మా స్త ము,

